

Piotr Kardas

Konstytucyjne i ustawowe aspekty ochrony tajemnicy zawodowej powierzanej przedstawicielom zawodów zaufania publicznego

1. Pojęcia „zawód zaufania publicznego”, „zawód regulowany” czy „wolny zawód”¹ tradycyjnie i powszechnie łączone są ze świadczeniem wyspecjalizowanych usług na rzecz jednostek, opartych na merytorycznej wiedzy, specjalnym przygotowaniu zawodowym oraz związanych z istnieniem i z reguły obligatoryjną przynależnością do specyficznej struktury organizacyjnej (samorządu zawodowego), sprawującej pieczę nad należytych wykonywaniem czynności zawodowych². Równie powszechnie przyjmuje się, że status tych zawodów (określanych w Polsce najczęściej z uwagi na treść art. 17 Konstytucji mianem zawodów zaufania publicznego³) oraz za-

¹ Co do terminologii wykorzystywanej w tym zakresie w prawodawstwie oraz analizach jurydycznych zob. szerzej m.in. A. K r a s n o w o l s k i, *Zawody zaufania publicznego, zawody regulowane oraz wolne zawody. Geneza, funkcjonowanie i aktualne problemy*, w: Kancelaria Senatu. Biuro Analiz i Dokumentacji. Zespół Analiz i Opracowań Tematycznych. Opracowanie Tematyczne OT-625, *Zawody zaufania publicznego, zawody regulowane oraz wolne zawody. Geneza, funkcjonowanie i aktualne problemy*, Warszawa 2013.

² P. Czarnecki w pracy poświęconej odpowiedzialności dyscyplinarnej osób wykonujących prawnicze zawody zaufania publicznego wskazuje, że „za »zawody zaufania publicznego« należy uznawać profesje, których reprezentanci pełnią istotną rolę w społeczeństwie i zrzeszyli się, tworząc samorząd zawodowy”. Co ciekawe, w powołanej pracy nie przedstawia szerszej analizy i normatywnej charakterystyki „zawodów zaufania publicznego”. Zob. P. C z a r n e c k i, *Postępowanie dyscyplinarne wobec osób wykonujących prawnicze zawody zaufania publicznego*, Warszawa 2013, s. 2 i n.

³ Występujące w art. 17 Konstytucji określenie „zawód zaufania publicznego”, w pewnym sensie stanowiące synonim zakorzenionego w prawodawstwie okresu dwudziestolecia międzywojennego terminu „wolny zawód” oraz odpowiednik (synonim) wystę-

sady ich wykonywania wymagają szczególnej regulacji. W systemach opartych na zasadzie demokratycznego państwa prawnego stworzenie prawnych ram określających status i zasady wykonywania tych zawodów uznaje się za jedną z konstytucyjnych powinności prawodawcy⁴. Jakkolwiek żadne z wymienionych pojęć – tj. „zawód zaufania publicznego”, „zawód reglamentowany” oraz „wolny zawód” – nie ma klarownej definicji ustawowej, to zarazem nie budzi wątpliwości, że są one wykorzystywane dla nazwowego określenia szczególnych profesji, charakteryzujących się szczególnymi cechami⁵.

2. Zawody zaufania publicznego zostały w sposób szczególny uregulowane w Konstytucji⁶. Zgodnie z treścią art. 17 ustawy zasadniczej, „w drodze ustawy można tworzyć samorządy zawodowe, reprezentujące osoby wykonujące zawody zaufania publicznego i sprawujące pieczę nad należyтым wykonywaniem tych zawodów w granicach interesu publicznego i dla jego

---

pującego w prawodawstwie europejskim pojęcia „zawód regulowany”, jest powszechnie wykorzystywane w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego, oraz w piśmiennictwie. Stąd też, mimo iż termin „zawód zaufania publicznego” zaliczany jest do kategorii swobodnych, jest pojęciem „typowo polskim”, generującym trudności w przedstawieniu definicji, uzasadnione wydaje się przyjęcie, że właśnie ten termin najbardziej adekwatnie oddaje normatywną istotę szczególnych zawodów wykonywanych na rzecz jednostki, jednak w szczególnych okolicznościach, w szczególny sposób i zawsze w kontekście szerszego, społecznego interesu. Pojęciem „wolny zawód” posługuje się ustawodawca niemiecki, określając przy pomocy tego terminu zawód adwokata.

⁴ Z punktu widzenia tajemnicy adwokackiej znamienne jest stanowisko Sądu Apelacyjnego w Szczecinie podkreślającego, że „ochrona tajemnicy adwokackiej jest jedną z gwarancji prawidłowego wykonywania zawodu adwokata, jako zawodu zaufania publicznego; gwarancją, której celem nie jest ochrona komfortu adwokata, lecz ochrona zaufania, którym obdarzył go mandant. Stąd właściwe docenienie wielkiej rangi tajemnicy zawodowej i jej miejsca w organizacji życia społecznego jest nieodłącznym elementem całego systemu ochrony prawnej oraz warunkiem *sine qua non* prawidłowego funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości w demokratycznym państwie prawnym (art. 2 Konstytucji), zaś z tego powodu należyte respektowanie tej tajemnicy leży w dobrze pojętym interesie publicznym” – postanowienie SA w Szczecinie z 29 X 2013 r., II AKz 330/13, OSASz 2014, nr 2, poz. 37.

⁵ Zob. P. Czarniecki, *op. cit.*, s. 2 i n.

⁶ Zob. też uwagi P. Kuczmy, *Adwokat jako zawód zaufania publicznego w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego*, „Palestra” 2012, nr 3/4, s. 146 i n.; P. Sarnieckiego, Glosa do wyroku SN z 29 V 2001 r., I CKN 1217/98, „Palestra” 2002, nr 5/6, s. 185 i n.; P. Sarnieckiego, *Radca prawny jako zawód zaufania publicznego*, „Radca Prawny” 2002, nr 4/5, s. 22 i n.; J. Smarża, *Definiowanie pojęcia „zawód zaufania publicznego”*, SP 2012, nr 3, s. 123 i n.; E. Tkaczyk, *Samorząd zawodowy w świetle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, „Przegląd Sejmowy” 2011, nr 6, s. 61 i n.

ochrony”. Wykonywanie zawodów zaufania publicznego oparte jest z konstytucyjnego punktu widzenia na szczególnej roli i funkcji wymagającej nie tylko odpowiednich, specjalistycznych kompetencji, lecz przede wszystkim określenia i przestrzegania zasad etyki oraz deontologii⁷. Ukształtowanie tych zasad oraz sprawowanie nadzoru nad należyтым wykonywaniem przez poszczególne osoby zawodu zaufania publicznego należy do kompetencji, które z mocy art. 17 Konstytucji zostały przekazane samorządom zawodowym⁸. Szczególną rolę odgrywają w tym zakresie zasady etyki i deontologii zawodowej⁹.

3. Poza posłużeniem się pojęciem „zawody zaufania publicznego” oraz wskazaniem na możliwość tworzenia samorządów zawodowych „sprawujących pieczę nad należyтым wykonywaniem tych zawodów w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony” Konstytucja nie zawiera żadnej innej regulacji odnoszącej się do tej problematyki. Lakoniczność postanowień Konstytucji w odniesieniu do zawodów zaufania publicznego nie stanowi przeszkody w formułowaniu na tym poziomie poglądów wskazujących na istnienie wspólnych, charakteryzujących wszystkie zawody zaufania publicznego cech. Wedle dominującego w literaturze prawniczej oraz orzecz-

⁷ Zob. m.in. A. Krasnowolski, *op. cit.*; E. Tkaczyk, *op. cit.*, s. 61 i n.; J. Smarż, *op. cit.*, s. 126 i n.

⁸ Trafnie podkreśla się w piśmiennictwie, że „sprawowanie pieczy nad wykonywaniem zawodu zaufania publicznego polega na wykonywaniu działań gwarantujących wysoką jakość oraz kulturę wykonywania zawodu oraz odpowiedni poziom etyczny i profesjonalny osób, które dany zawód wykonują. Pieczę, która jest konstytucyjnym obowiązkiem organów samorządów zawodowych zawodów zaufania publicznego powinna być rozumiana jako suma działań podejmowanych w celu zapewnienia ochrony interesu publicznego” – E. Tkaczyk, *op. cit.*, s. 69.

⁹ Zob. szerzej w tej kwestii: J. Naumann, *Zbiór zasad etyki adwokackiej i godności zawodu. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 110 i n.; M. Kucharczyk, *Charakter prawny tajemnicy adwokackiej w ujęciu historycznym*, CPKiNP 2007, z. 1, s. 57 i n.; M. Ettienger, *Tajemnica zawodowa, prawo przeciwnika do dyskrecji*, „Palestra” 1937, nr 7, s. 631 i n.; J. Basseches, I. Korkis, *Ustrój adwokatury oraz zasady etyki adwokackiej – komentarz*, Lwów 1938, s. 132 i n.; S. Czerwiński, *Tajemnica zawodowa adwokatów i osób duchownych*, „Palestra” 1927, nr 2, s. 58 i n.; Z. Krzemieński, *Problem tajemnicy zawodowej adwokata w świetle przepisów prawnych*, „Palestra” 1959, nr 10, s. 31 i n.; Z. Krzemieński, *Tajemnica zawodowa adwokata*, „Palestra” 1974, nr 6, s. 19 i n.; Z. Skoczek, *Spór o tajemnicę adwokacką*, „Palestra” 1969, nr 2, s. 30 i n.; J. Biejat, M. Karyłowski, *Kodeks postępowania karnego. Obrońca w procesie karnym*, Warszawa 1971, s. 30 i n.; A. Kaftal, *Procesowe zagadnienia tajemnicy adwokackiej*, „Palestra” 1970, nr 1, s. 37 i n.; R. Łyczywek, *Tajemnica zawodowa obrońcy*, „Palestra” 1962, nr 2, s. 105 i n.; R. Łyczywek, *Jeszcze o tajemnicy zawodowej adwokata*, „Palestra” 1963, nr 11, s. 50 i n.

nictwie Trybunału Konstytucyjnego ujęcia, do konstytutywnych cech tych zawodów zalicza się: „a) szczególną doniosłość prawidłowego i zgodnego z interesem publicznym ich wykonywania – istotnego z racji znaczenia, jaką dana dziedzina społecznej aktywności zawodowej odgrywa w społeczeństwie, oraz z racji konieczności zapewnienia ochrony gwarantowanych Konstytucją praw podmiotowych jednostki; b) powierzenie w warunkach wysokiego zaufania uprawiającym taki zawód informacji osobistych i dotyczących życia prywatnego osób korzystających z ich usług; c) uznawanie tych informacji za tajemnicę zawodową, która nie może być ujawniona; d) objęcia osób dysponujących taką tajemnicą – w wypadku możliwości naruszenia istotnych dóbr jednostki w razie jej ujawnienia – immunitetem zwalniającym je od odpowiedzialności karnej za nieujawnienie informacji; e) korzystanie ze świadczeń tych zawodów często w razie nastąpienia realnego albo choćby potencjalnego niebezpieczeństwa dla dóbr jednostki o szczególnym charakterze (np. życie, zdrowie, wolność, godność, dobre imię); f) niepodleganie regułom hierarchii urzędniczej; g) występowanie sformalizowanej deontologii zawodowej oraz rękojmia należytego i zgodnego z interesem publicznym wykonywania zawodu gwarantowana z jednej strony przez wysokie bariery dostępu do wykonywania każdego z zawodów zaufania publicznego, obejmujące nie tylko wymóg ukończenia odpowiedniego szkolenia, lecz również reprezentowanie odpowiedniego poziomu etycznego, z drugiej – sprawowaną w interesie publicznym pieczęcią organów samorządu zawodowego”¹⁰.

4. W powyższym kontekście można – jak się wydaje bez ryzyka popełnienia większego błędu – przyjąć, że zawód zaufania publicznego definiuje się w polskim orzecznictwie i piśmiennictwie jako zawód: a) polegający na obsłudze osobistych potrzeb ludzkich, wiążący się z przyjmowaniem informacji dotyczących życia osobistego i zorganizowany w sposób uzasadniający przekonanie społeczne o właściwym dla interesów jednostki wykorzystywaniu tych informacji przez świadczących usługi; b) związany z normami etyki zawodowej, szczególną treścią ślubowania, tradycją korporacji zawodowych oraz szczególnym charakterem wykształcenia wyższego i uzyskanej specjalizacji (aplikacja); c) powiązany z istnieniem organów

¹⁰ Uzasadnienie wyroku TK z 2 VII 2007 r., K 41/05, OTK-A 2007, nr 7, poz. 72. Por. też J. Hausner, D. Długosz, *Tezy w sprawie zawodu zaufania publicznego*, w: Kancelaria Senatu..., *Zawody zaufania...*, *op. cit.*, s. 119 i n.; M. Tabanecka, *Pojęcie zawodu zaufania publicznego*, „Acta Universitatis Wratislaviensis”, nr 2663, s. 302 i n.; P. Sarnecki, *Opinia w sprawie wykładni art. 17 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, „Przegląd Sejmowy” 2001, nr 2, s. 75 i n.

samorządu zawodowego sprawujących pieczę nad należyтым wykonywaniem czynności zawodowych, w tym w szczególności nad prowadzeniem spraw lub ochroną wartości (dóbr) o zasadniczym (i najczęściej) osobistym znaczeniu dla osób korzystających z usług w sferze zawodów zaufania publicznego¹¹.

5. Spośród wymienionych wyżej szczególnych cech zawodów zaufania publicznego, na pierwszy plan – w kontekście przedmiotu rozważań prowadzonych w tym opracowaniu – wyraźnie wysuwają się te, które związane są z charakterystyczną dla tych zawodów koniecznością uzyskiwania i wykorzystywania informacji i danych wrażliwych¹², co przesądza o konieczności wypracowania szczególnych ustawowych i deontologicznych zasad i reguł określających sposoby uzyskiwania, gromadzenia, przetwarzania i wykorzystywania tych informacji, w tym objęcia ich zakresem tajemnicy zawodowej oraz istnienia odpowiedzialności dyscyplinarnej za naruszenie reguł i zasad wykonywania zawodu zaufania publicznego, w tym w szczególności ujawnienia lub naruszenia zasad wykorzystywania informacji uzyskanych w związku z wykonywaniem czynności zawodowych oraz naruszeniem zasad tajemnicy zawodowej¹³.

6. Istnienie obowiązku zachowania w tajemnicy informacji uzyskanych w związku z wykonywaniem zawodu zaufania publicznego, szczególna regulacja odnosząca się do tej sfery na poziomie ustawowym oraz etycznym i deontologicznym wynika z istoty zawodu zaufania publicznego¹⁴. Uży-

---

¹¹ Por. także stanowisko: E. Tkaczyk, *op. cit.*, s. 61 i n.; J. Smarż, *op. cit.*, s. 126 i n.

¹² Ta cecha wskazywana jest wręcz jako jeden z konstytutywnych wyróżników zawodów zaufania publicznego. Tak np. zdaniem P. Sarneckiego: „zawodami zaufania publicznego są zawody, których wykonywanie łączy się z przyjmowaniem informacji, dotyczących sfery życia osobistego, a nawet intymnego innych ludzi. (...) Łączy się to oczywiście z obowiązkiem zachowania tajemnicy tych informacji, powiązanej z tradycyjnie odpowiednim immunitetem, społecznie akceptowanym” – P. Sarnecki, *Glosa...*, *op. cit.*, s. 186.

¹³ Zob. szerzej: J. Naumann, *op. cit.*, s. 210 i n.

¹⁴ Trafnie podkreśla się w orzecznictwie, że instytucja tajemnicy zawodowej stanowi jeden z podstawowych warunków należytego wykonywania zawodów zaufania publicznego. Respektowanie tajemnicy zawodowej przez wszystkie organy władzy publicznej leży w interesie publicznym. Por. postanowienie SA w Szczecinie z 29 X 2013 r., II AKz 330/13, OSASz 2014, nr 2, poz. 37; postanowienie SA we Wrocławiu z 4 XI 2010 r., II AKz 588/10, Lex nr 621274. Zob. też: P. Sarnecki, *Glosa...*, *op. cit.*, s. 186; J. Smarż, *op. cit.*, s. 126 i n.

skiwanie i gromadzenie informacji osobistych dotyczących jednostek korzystających z pomocy osób wykonujących zawody zaufania publicznego należy do najgłębszej istoty realizowanych przez nich czynności zawodowych. Szczególny status i charakter zawodów zaufania publicznego zasadza się przede wszystkim na „obsłudze ludzkich potrzeb osobistych wiążących się z przyjmowaniem informacji dotyczących życia osobistego i rodzinnego”¹⁵. To właśnie ta cecha sprawia, że zawody zaufania publicznego bez mała „od zawsze” były zorganizowane w taki sposób, by zagwarantować właściwe wykorzystywanie pozyskiwanych w związku z wykonywaniem czynności zawodowych informacji i zarazem zapobiegać instrumentalnemu, godzącemu w interesy osób korzystających z pomocy wykonujących zawody zaufania publicznego posługiwaniu się tymi danymi¹⁶.

Obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej przez przedstawicieli tych zawodów początkowo miał przede wszystkim charakter etyczny, stanowiąc jeden z podstawowych elementów etyki i deontologii zawodowej¹⁷. Współcześnie stanowi jeden z istotniejszych elementów regulacji ustawowej dotyczącej zawodów zaufania publicznego¹⁸. Już w tym miejscu trzeba za-

---

¹⁵ Plastycznie tę szczególną cechę wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego ujmuje J. Naumann podkreślając, że „w gabinecie adwokackim, ale też w pokoju widzeń aresztu śledczego lub więzienia, nierzadko dochodzi do zwierzeń, wyznawania win, dzielenia się najgłębiej skrywanymi myślami. Żaden klient nie życzyłby sobie, aby te wszystkie jego tajemnice ujrzały światło dzienne. Nie dopuszcza myśli, że jego słowa miałyby zostać ujawnione, ale także byłby ostatnim, który życzyłby sobie ujawnienia na zewnątrz tego, co usłyszał od swojego adwokata. Po to, by te ważne rozmowy mogły mieć miejsce, niezbędna jest tajemnica adwokacka”. – J. N a u m a n n, *op. cit.*, s. 210.

¹⁶ Zob. m.in. uwagi: P. C z a r n e c k i e g o, *op. cit.*, s. 39–40. Por. też R. S a r k o w i c z, J. S t e l m a c h, *Teoria prawa*, Kraków 1998, s. 202–203; R. S a r k o w i c z, *Amerykańska etyka prawnicza*, Kraków 2004, s. 102 i n. oraz powołana tam literatura i orzecznictwo.

¹⁷ Dopiero z biegiem czasu wraz z poszerzaniem się sfery ustawowej regulacji dotyczącej zawodów zaufania publicznego doszło stopniowo do swoistego odwrócenia relacji, tak że obok etycznego nakazu przestrzegania tajemnicy zawodowej, obowiązek ten stał się przedmiotem regulacji ustawowej, odnoszącej się do zakresu, przedmiotu i charakteru tajemnicy zawodowej. Zob. interesujące rozważania dotyczące etycznych podstaw obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej w systemie amerykańskim autorstwa R. S a r k o w i c z a, *op. cit.*, s. 102 i n. oraz powołana tam literatura i orzecznictwo.

¹⁸ Zasadnie podkreśla się w orzecznictwie, iż „ustawodawca uznał, że społeczna ranga i doniosłość zawodów wymienionych w art. 180 § 2 k.p.k. oraz specyfika ich efektywnego wykonywania, warunkowanego pełnym zaufaniem społecznym, zaufaniem

znaczyć, że tajemnica zawodowa objęta jest w przypadku zawodów zaufania publicznego wieloaspektową i wielopłaszczyznową regulacją ustawową. Do tej kwestii odnoszą się zarówno sygnalizowane już wyżej regulacje zawarte w ustrojowych aktach prawnych dotyczących poszczególnych zawodów zaufania publicznego, jak i w aktach prawnych o charakterze generalnym, w tym szczególnie w regulacjach proceduralnych określających zasady i tryb wykonywania czynności dowodowych wobec osób lub dokumentów objętych tajemnicą. Szczególne rozwiązania dotyczące tajemnicy zawodowej zawarte są także w Kodeksie karnym, przewidującym ochronę tajemnicy zawodowej oraz określającym podstawy odpowiedzialności karnej za przejawy jej bezprawnego naruszenia przez przedstawicieli zawodów zaufania publicznego¹⁹.

7. Przedstawione wyżej ogólne uwagi dotyczące specyfiki i konstytutywnych cech zawodów zaufania publicznego prowadzą do wniosku, że ich efektywne wykonywanie, leżące w interesie publicznym, wymaga takiego ukształtowania systemu prawa, w którym przedstawiciele tych zawodów mają prawo do nieskrępowanego uzyskiwania poufnych informacji i danych wrażliwych, w tym z oczywistych względów także danych osobistych i rodzinnych. Uprawnienie do nieskrępowanego uzyskiwania informacji i danych stanowi jeden z merytorycznych warunków należytego wykonywania czynności zawodowych przez przedstawicieli zawodów zaufania publicznego. Ta być może *prima facie* banalna teza warta jest wyeksponowania z tego między innymi powodu, że informacje przekazywane osobom wykonującym zawody zaufania publicznego nie zawsze dotyczą wyłącznie osoby korzysta-

---

klienta, pacjenta bądź innej osoby przekazującej informacje, wymaga takiej ochrony, że jest ona w aksjologicznej warstwie obowiązującego systemu prawnego konieczna i że niekiedy dobro wymiaru sprawiedliwości musi ustąpić na rzecz ochrony informacji („w wypadku zakazów o charakterze bezwzględny” – postanowienie SA we Wrocławiu z 4 XI 2010 r., II Akz 588/10, Lex nr 621274). Zob. interesujące stanowisko SA w Krakowie zawarte w postanowieniu z 16 VI 2010 r., II AKz 198/10, KZS 2010, z. 9, poz. 32.

¹⁹ Na znaczenie przepisu określającego podstawy odpowiedzialności karnej dla procesu wykładni przepisów odnoszących się do obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej, i to zarówno tych zawartych w ustawach ustrojowych dotyczących poszczególnych zawodów zaufania publicznego, jak i tych zamieszczonych w ustawach proceduralnych, przyjmujących postać zakazów dowodowych, zwracają trafnie uwagę E. Plebanek, M. Rusinek, *Ujawnienie tajemnicy zawodowej w procesie karnym a odpowiedzialność karna*, CPKiNP 2007, z. 1, s. 82 i n.

jącej z profesjonalnej pomocy²⁰, częstokroć obejmują także informacje i dane wrażliwe dotyczące innych osób, niezwiązanych żadnym stosunkiem z wykonującym zawód zaufania publicznego. W pewnych sytuacjach uzyskanie tych danych przez przedstawiciela zawodu zaufania publicznego stanowi elementarny warunek efektywnego wykonywania powierzanych mu zadań. Z tego punktu widzenia należy przyjąć, co najmniej w formie wymagającej weryfikacji hipotezy, że możliwość uzyskania bez naruszenia prawa tych informacji, ich gromadzenia, przetwarzania i wykorzystywania w związku z czynnościami zawodowymi, stanowi jeden z konstytutywnych warunków sensownego wykonywania zawodów zaufania publicznego, że innymi słowy z samego faktu wykonywania zawodu zaufania publicznego wynika prawo do uzyskiwania, gromadzenia, przetwarzania i wykorzystywania tych informacji i danych dotyczących także innych osób. Z tym uprawnieniem ściśle skorelowany jest zespół gwarancji zachowania powierzanych osobom zaufania publicznego informacji i danych wrażliwych w poufności oraz wykorzystywania ich wyłącznie w celu związanym z wykonywaniem czynności zawodowych²¹. Realizacji tych gwarancji służy przede wszystkim, choć nie

²⁰ W analizach poświęconych problematyce tajemnicy zawodowej akcentuje się przede wszystkim to, że osoby wykonujące zawody zaufania publicznego pozostają w szczególnych relacjach z korzystającymi z ich pomocy jednostkami, które przekazują im, działając w zaufaniu oraz na podstawie łączącego ich z wykonującym zawód zaufania publicznego stosunku prawnego (najczęściej zlecenia) określone informacje. Zdaniem Trybunału Konstytucyjnego przesądza to, że zakresem tajemnicy zawodowej objęte są wyłącznie informacje uzyskane w związku z udzielaniem pomocy oraz podkreśla, że w przypadku tajemnicy zawodowej prawniczych zawodów zaufania publicznego dochodzi do „dalszego ograniczenia zakresu przedmiotowego tajemnicy zawodowej: obejmuje ona tylko te wiadomości, które prawnik uzyskał od swego klienta w związku z prowadzoną sprawą, czasem dodaje się nawet, iż chodzi o informacje poufne”. Zob. wyrok TK z 22 XI 2004 r., SK 64/03, OTK-A 2004, nr 10, poz. 107; J. Naumann, *op. cit.*, s. 210 i n.

²¹ Warto już w tym miejscu podkreślić, że ten element, czyli właściwe wykorzystywanie uzyskanych w związku z udzielaniem pomocy informacji podlega prawnej ochronie, czego dobrym przejawem jest regulacja zawarta w art. 266 § 1 k.k., kryminalizującym nie tylko ujawnienie – wbrew przepisom ustawy lub przyjętemu zobowiązaniu – informacji objętych tajemnicą zawodową, lecz także naruszające przepisy ustawy lub treść przyjętego zobowiązania – wykorzystywanie takich informacji. Szerzej co do konstrukcji wyrażonej w art. 266 § 1 k.k. zob. m.in. B. Kunicka-Michalska, *Przestępstwo z art. 266 k.k.*, w: *System Prawa Karnego*, t. 8: *Przestępstwa przeciwko państwu i dobrom zbiorowym*, red. L. Gardocki, Warszawa 2013, s. 913 i n.; W. Wróbel, w: A. Barczak-Oplustil, M. Bielski, G. Bogdan, Z. Cwiąkański, M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, J. Majewski, K. Raglowski, M. Szczytyk, W. Wróbel, A. Zoll, *Kodeks karny. Część szczególna*, t. II, wyd. 4, Warszawa 2013, s. 1491 i n.; E. Plebanek, M. Rusinek, *op. cit.*, s. 73 i n.

wyłącznie, instytucja tajemnicy zawodowej osób zaufania publicznego. Łątwo zauważyć, że mająca na celu ochronę poufności powierzanych osobom zaufania publicznego informacji i danych wrażliwych instytucja tajemnicy zawodowej ma dwa aspekty. Z jednej strony odnosi się do osób wykonujących zawód zaufania publicznego, statuując zakaz ujawniania powierzonych im informacji oraz zakaz wykorzystywania ich w innym celu niż wykonywanie powinności zawodowych. Zakaz ujawniania informacji objętych tajemnicą zawodową ma na tym poziomie charakter generalny, opatrzony wielkim kwantyfikatorem. W istocie obejmuje trwającą bez ograniczeń czasowych powinność zachowania w poufności wszystkich danych i informacji uzyskanych w związku z wykonywaniem zawodu zaufania publicznego²². Z drugiej – musi posiadać swój korelat w postaci zakazów adresowanych do wszystkich innych podmiotów, w tym zwłaszcza organów władzy publicznej, wyłączających możliwość podejmowania czynności mających na celu uzyskanie tych informacji od osób wykonujących zawód zaufania publicznego w szczególności przy użyciu instrumentów władztwa publicznego²³. Istnienie

²² Istotę ustawowego zakazu ujawniania informacji objętych tajemnicą zawodową zawodów zaufania publicznego (lub inaczej rzecz ujmując istotę nakazu zachowania informacji objętych tajemnicą zawodową w poufności) dobrze oddaje następująca wypowiedź Sądu Najwyższego dotycząca instytucji tajemnicy adwokackiej: „Przepis art. 6 Prawa o adwokaturze stanowi normatywną rację obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej przez adwokata, a także podstawę określenia przedmiotu i zakresu tego obowiązku. Jego sens normatywny sprowadza się w istocie do wyrażenia pod adresem adwokata zakazu ujawnienia okoliczności objętych tajemnicą zawodową. Przepis ten stanowi podstawę takiej oto normy: »adwokat obowiązany jest do zachowania w tajemnicy wszystkiego, o czym dowiedział się w związku z udzielaniem pomocy prawnej – jest on obowiązany do tego zawsze i w każdym układzie oraz wobec wszystkich«” – uzasadnienie uchwały składu 7 sędziów SN z 16 VI 1994 r., I KZP 5/94, OSNKW 1994, nr 7/8, poz. 41. Podobne stanowisko odnaleźć można w orzecznictwie sądów powszechnych. Przykładem może być postanowienie SA w Krakowie z 16 VI 2010 r., II AKz 198/10, KZS 2010, z. 9, poz. 32, w którym podkreślono, że „Zachowanie tajemnicy zawodowej jest powinnością adwokata i innych osób wykonujących zawody objęte przepisem art. 180 § 2 k.p.k., zatem bez uzyskania zwolnienia z niej nie można wzywać tych osób, by składały zeznania, zaś osoby te nie mają prawa bez takiego zwolnienia dysponować swoją wiedzą potrzebną organom procesowym”.

²³ Korelatem instytucji tajemnicy zawodowej osób wykonujących zawody zaufania publicznego jest m.in. system procesowych zakazów dowodowych, wyłączających lub ograniczających możliwość wykorzystywania jako dowodów informacji powierzonych osobom wykonującym zawody zaufania publicznego. Trafnie przeto podkreśla T. Grzegorzyc, że „zakazy (przewidziane w art. 178 k.p.k.) skierowane są wyraźnie do organów procesowych, gdyż zabrania się w ogóle przesłuchiwania osób wskazanych w tym przepisie na okoliczności tam określone” – T. Grzegorzyc, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, wyd. 6, Warszawa 2014, s. 615. Identyczną funkcję, z tym jed-

ustawowego nakazu zachowania (przestrzegania) tajemnicy zawodowej odnosi się bowiem jedynie i wyłącznie do zobowiązanego podmiotu, tj. przedstawiciela zawodu zaufania publicznego²⁴. W żadnym jednak zakresie nie rozstrzyga tego, w jaki sposób powinien postępować zobowiązany do zachowania tajemnicy zawodowej w sytuacji, gdy jednocześnie na mocy ustawy zobowiązany jest do wykonywania czynności mogących prowadzić do jej ujawnienia, w szczególności zaś składania zeznań w postępowaniach prowadzonych na podstawie przepisów ustawy. W tych sytuacjach ujawnia się kolizja między wynikającą z postanowień ustawy powinnością zachowania uzyskanych w związku z wykonywaniem czynności zawodowych informacji i danych w tajemnicy oraz obowiązkiem złożenia depozycji obejmujących wszystkie znane składającemu te depozycje podmiotowi informacje²⁵.

Dla zachowania spójności systemu regulacje zawarte w ustrojowych ustawach dotyczących poszczególnych zawodów zaufania publicznego statuujące obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej muszą zatem zostać uzupełnione o specyficzne rozwiązania proceduralne, gwarantujące możliwość przestrzegania tajemnicy zawodowej w określonych sytuacjach kolizyjnych. Brak takich regulacji proceduralnych prowadziłby do sytuacji, w których wypełnienie obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej wiązałoby się co najmniej z naruszeniem prawa nakazującego składanie przedstawicielowi zawodu zaufania publicznego prawdziwych depozycji w sytuacji

---

nak, że niewykluczającą w sposób bezwzględny możliwości przesłuchania osób wykonujących zawody zaufania publicznego pełnią pozostałe przewidziane w Kodeksie postępowania karnego zakazy dowodowe, w tym w szczególności przewidziane w art. 180 k.p.k. i art. 199 k.p.k. Identycznie zagadnienie to ujmuje TK podkreślając, że „ustawodawca – raz decydując się na obciążenie określonej grupy zawodowej obowiązkiem zachowania tajemnicy – postępuje konsekwentnie, tj. w innych ustawach, wprowadzających obowiązek składania zeznań, przewiduje możliwość zachowania milczenia przez osoby związane tajemnicą. W przeciwnym razie, w pewnych sytuacjach wypełnienie obowiązku dyskrecji byłoby niemożliwe, a ochrona osób, w których interesie ten obowiązek wprowadzono okazałaby się iluzoryczna” – wyrok TK z 22 XI 2004 r., SK 64/03, OTK-A 2004, nr 10, poz. 107.

²⁴ W kontekście prowadzonych w tym miejscu rozważań mniejsze znaczenie ma skorelowane z tym obowiązkiem prawo (roszczenie) osoby korzystającej z pomocy przedstawiciela zawodów zaufania publicznego do zachowania powierzonych informacji i danych w poufności. Na ten aspekt instytucji tajemnicy zawodowej zwraca wyraźnie uwagę TK w uzasadnieniu wyroku z 22 XI 2004 r., SK 64/03, OTK-A 2004, nr 10, poz. 107.

²⁵ Zasadnie podkreśla się w piśmiennictwie, iż „z jednej strony przepis art. 177 k.p.k. stanowi, że »każda osoba wezwana w charakterze świadka ma obowiązek stawić się i złożyć zeznanie«. Z drugiej zaś – na świadku ciąży obowiązek zachowania zawodowej dyskrecji” – E. Plebanek, M. Rusinek, *op. cit.*, s. 77.

aktualizacji obowiązku składania zeznań²⁶, zaś wypełnienie tego obowiązku prowadziłoby w sposób konieczny do ujawnienia informacji objętych tajemnicą zawodową²⁷.

Polski prawodawca konsekwentnie wprowadza do systemu prawa regulacje odnoszące się do tych szczególnych sytuacji kolizyjnych. Adresatem tych szczególnych proceduralnych regulacji są w pierwszej kolejności organy władzy publicznej, przepisy gwarantujące możliwość (nie zawsze bezwzględna²⁸) dochowania wierności obowiązkowi zachowania tajemnicy zawodowej wprowadzają bowiem ograniczenia w wykonywanie określonych czynności dowodowych przez organy władzy publicznej²⁹ oraz określają w pewnych

²⁶ Trafnie akcentuje Sąd Najwyższy, że „istnienie obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej nie przesądza wprost – samo przez się – o tym, że osoba będąca adresatem tego obowiązku ma prawo odmowy zeznań. Przepisy określające prawo do odmowy zeznań przedstawicieli zawodów zaufania publicznego w zakresie objętym tajemnicą zawodową stanowią zatem negatywne, proceduralne dopełnienie regulacji, harmonizując i gwarantując spójność porządku prawnego”. Uzasadnienie uchwały składu 7 sędziów SN z 16 VI 1994 r., I KZP 5/94, OSNKW 1994, nr 7/8, poz. 41.

²⁷ W tego typu sytuacjach ujawnia się swoista kolizja obowiązków, która – w razie braku stosownej dyrektywy zawartej w ustawie – byłaby rozstrzygana w oparciu o wypracowane w teorii i doktrynie prawa dyrektywy i reguły interpretacyjne i kolizyjne. W razie braku stosownych ustawowych regulacji istotną rolę odgrywałyby także standardy konstytucyjne, w tym w szczególności układ i relacja wartości chronionych przez normy stanowiące podstawę owej kolizji. Co do konstrukcji tzw. kolizji obowiązków oraz przyjmowanych w teorii prawa oraz dogmatyce prawa karnego sposobów jej rozstrzygnięcia zob. m.in. J. M a j e w s k i, *Tak zwana kolizja obowiązków w prawie karnym*, Warszawa 2002, s. 35 i n. O kolizji obowiązków w omawianych powyżej sytuacjach piszą także E. P l e b a n e k, M. R u s i n e k, *op. cit.*, s. 82 i n.

²⁸ Charakter tych rozwiązań uzależniony jest od uwikłanej aksjologicznie decyzji prawodawcy co do wyboru uzyskującej pierwszeństwo wartości, w konsekwencji przesądzającej o normatywnym charakterze konkretnych rozwiązań, przyjmujących postać bezwzględnych lub względnych zakazów dowodowych. Zob. szerzej Z. K w i a t k o w s k i, *Zakazy dowodowe w procesie karnym*, Kraków 2005. Por. też M. C i e ś l a k, *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*, Warszawa 1984, s. 423 i n.

²⁹ Trafnie podkreśla Sąd Apelacyjny w Krakowie, że „Zachowanie tajemnicy zawodowej jest powinnością adwokata i innych osób wykonujących zawody objęte przepisem art. 180 § 2 k.p.k., zatem bez uzyskania zwolnienia z niej nie można wzywać tych osób, by składały zeznania, zaś osoby te nie mają prawa bez takiego zezwolenia dysponować swoją wiedzą potrzebną organom procesowym” – postanowienie SA w Krakowie z 16 VI 2010 r., II AKz 198/10, KZS 2010, z. 9, poz. 32. W piśmiennictwie karnoprocesowym prezentowany jest pogląd przeciwny, zgodnie z którym przepisy o konstrukcji wykorzystanej przy redakcji art. 180 k.p.k. „adresowane są do świadków, którzy mogą, choć nie muszą zasłonić się przedmiotową tajemnicą, a nie do organów procesowych” – M. K u r o w s k i, w: B. A u g u s t y n i a k, K. E i c h s t a e d t, M. K u r o w s k i, D. Ś w i e c k i, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. D. Świecki,

przypadkach kryteria wyłączające ochronę tajemnicy zawodowej w pewnym zakresie³⁰. W dalszej kolejności adresatami tych regulacji są osoby zobowiązane do zachowania tajemnicy zawodowej, które uzyskują na mocy tych przepisów prawo określonego zachowania wobec przedstawicieli organów władzy publicznej³¹. Nie sposób odmówić racji tym przedstawicielom doktryny, którzy

Warszawa 2014, s. 585. Rację przyznać należy jednak tym przedstawicielom doktryny, którzy wskazują, że „z obowiązku strzeżenia tajemnicy zawodowej wynika również nakaz wykorzystania wszelkich dostępnych środków mogących zapobiec jej ujawnieniu – w tym wypadku chodzi o procesowe mechanizmy służące ochronie tajemnicy. I chociaż odmowa zeznań z procesowego punktu widzenia jest jedynie uprawnieniem świadka, to w świetle ciężącego na nim obowiązku dyskrecji, świadek ma obowiązek z tego skorzystać – w przeciwnym razie narusza normę sankcjonowaną [dekodowaną z art. 266 § 1 k.k. – dopisek mój, PKJ]” – E. Plebanek, M. Rusinek, *op. cit.*, s. 82. Stanowisko wskazujące na adresowanie przepisów statuujących zakazy dowodowe w pierwszej kolejności do organów procesowych oraz konieczność przeprowadzenia w każdym przypadku procedury „ważenia” pozostających w kolizji wartości wyraźnie wzmacnia nowe brzmienie art. 180 § 1 k.p.k. nadane nowelą z 27 IX 2013 r. Przepis ten od 1 VII 2015 r. będzie miał brzmienie: „Osoby obowiązane do zachowania w tajemnicy informacji niejawnych o klauzuli tajności »zastrzeżone« lub »poufne« lub tajemnicy związanej z wykonywaniem zawodu lub funkcji mogą odmówić zeznań co do okoliczności, na które rozciąga się ten obowiązek, chyba że sąd lub prokurator dla dobra wymiaru sprawiedliwości zwolni te osoby od obowiązku zachowania tajemnicy, jeżeli ustawy szczególne nie stanowią inaczej. Na postanowienie w tym przedmiocie przysługuje zażalenie”.

³⁰ Stąd też powszechnie przyjmuje się, że niezależnie od różnic stylistycznych i treściowych statuują one zakazy dowodowe. Zob. szerzej Z. Kwiatkowski, *op. cit.*, s. 163 i n.; D. Karczmarzka, *Prawnokarna ochrona tajemnicy a dowód z zeznań i wyjaśnień – zagadnienia wybrane*, w: *Współzależność prawa karnego materialnego i procesowego: w świetle kodyfikacji karnych z 1997 r. i propozycji ich zmian*, red. Z. Cwiakalski, G. Artymiak, Warszawa 2009, s. 430 i n.; E. Plebanek, M. Rusinek, *op. cit.*, s. 82 i n. Stąd też analizując zawartość normatywną przepisu art. 163 k.p.k. z 1969 r. Sąd Najwyższy podkreślał, że zawiera on w istocie dwie normy prawne: „pierwsza z nich harmonizuje z istnieniem obowiązków zachowania tajemnicy służbowej, zawodowej i funkcyjnej. Jej normatywny sens sprowadza się do tego, że przyznaje ona adresatom tych obowiązków prawo do odmowy zeznań oraz wyznacza zakres tego prawa, obejmując nim te okoliczności, na które rozciąga się dany obowiązek zachowania tajemnicy. Druga z tych norm ma charakter kompetencyjny. Uprawnia ona sąd (prokuratora) do zwolnienia określonej osoby od obowiązku zachowania tajemnicy wtedy, gdy osoba ta odmawia zeznań z powodu tego obowiązku” – uzasadnienie uchwały składu 7 sędziów SN z 16 VI 1994 r., I KZP 5/94, OSNKW 1994, nr 7/8, poz. 41.

³¹ W odniesieniu do zobowiązanego do zachowania tajemnicy zawodowej przepisy regulujące zakazy dowodowe stanowią podstawę do rekonstruowania prawa do określonego zachowania, co do zasady odmowy ujawnienia tajemnicy poprzez odmowę składania zeznań. W tym kontekście w piśmiennictwie wskazuje się, że osoby zobowiązane do zachowania tajemnicy zawodowej zawodów zaufania publicznego korzystają ze szcze-

wskazują, że samo ustanowienie tajemnic zawodowych wyraża przekonanie ustawodawcy, iż nie zawsze i nigdy w oparciu o automatyzm dobru wymiaru sprawiedliwości lub innych wartości, których realizacji służą przepisy nakładające obowiązek przedstawienia w ramach postępowania prowadzonego na podstawie przepisów prawa określonych depozycji należy przydać pierwszeństwo przed wartością, jaką jest ochrona tajemnicy zawodowej. Wręcz przeciwnie, skorzystanie z proceduralnej normy kompetencyjnej stwarzającej możliwość uchylenia (zniesienia) w pewnym obszarze (tj. wyłącznie w sferze określonych relacji procesowych) obowiązku zachowania informacji i danych w tajemnicy, ma zawsze charakter wyjątkowy, a wszelkie decyzje w tym zakresie winny być podejmowane z rozwagą, oparte na ścisłej i niepodlegającej wykładni rozszerzającej interpretacji, stosowane wyłącznie wówczas, gdy istnieją skonkretyzowane i dające się intersubiektywnie zweryfikować podstawy do oceny, że interes wymiaru sprawiedliwości uzyskuje *ad casu* jednoznaczny prymat nad ochroną tajemnicy zawodowej³². Można w powyższym kontekście twierdzić, że istnienie przepisów nakładających obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej na przedstawicieli zawodów zaufania publicznego oraz przepisów określających podstawę do określonej postawy zobowiązanych do zachowania tajemnicy zawodowej wobec organów władzy publicznej, opiera się na zasadzie preferencji ochrony tajemnicy, która dopiero po przeprowadzeniu swoistego wartościowania pozostających w kolizji dóbr i wskazaniu *ad casu* tego, któremu przydaje się istotniejszą wartość, może zostać ujawniona³³.

---

gólnych immunitetów. Zob. m.in. stanowisko Trybunału Konstytucyjnego, podkreślającego, że „przepisy proceduralne pozwalające osobom zobowiązanym do zachowania tajemnicy zawodowej odmówić zeznań co do pewnych okoliczności, albo odmówić odpowiedzi na konkretne pytania, stwarzają niewątpliwie szczególną pozycję tych osób względem organów ochrony prawnej. W ocenie Trybunału Konstytucyjnego uzasadnione jest twierdzenie, że z przepisów tych można wyprowadzić prawo osób wskazanych do określonego zachowania względem organów stosujących prawo” – uzasadnienie wyroku TK z 22 XI 2004 r., SK 64/03, OTK-A 2004, nr 10, poz. 107.

³² Zob. uzasadnienie wyroku TK z 22 XI 2004 r., SK 64/03. Identycznie Sąd Apelacyjny we Wrocławiu podkreślając, iż „ustawodawca uznał, że społeczna ranga i doniosłość zawodów wymienionych w art. 180 § 2 k.p.k. oraz specyfika ich efektywnego wykonywania, warunkowanego pełnym zaufaniem społecznym, zaufaniem klienta, pacjenta bądź innej osoby przekazującej informacje, wymaga takiej ochrony, że jest ona w aksjologicznej warstwie obowiązującego systemu prawnego konieczna i że niekiedy dobro wymiaru sprawiedliwości musi ustąpić na rzecz ochrony informacji (w wypadku zakazów bezwzględnych)” – postanowienie SA we Wrocławiu z 4 XI 2010 r., II AKz 588/10, Lex nr 621274.

³³ Wyrażnie na taki sposób wartościowania wskazuje treść art. 180 § 2 k.p.k. oraz zmoodyfikowana treść art. 180 § 1 k.p.k. Zob. uwagi zamieszczone w przyp. 24.

8. Uwzględniając złożony charakter regulacji odnoszącej się do problematyki ochrony tajemnicy zawodowej można dostrzec, że ochrona poufności danych powierzanych osobom wykonującym zawody zaufania publicznego ma swoją perspektywę wewnętrzną oraz perspektywę zewnętrzną. Perspektywa wewnętrzna związana jest z obowiązkiem ochrony tajemnicy zawodowej przez przedstawicieli zawodów zaufania publicznego. Zasada się na szczególnej relacji między przedstawicielami tych zawodów a osobami powierzającymi im określone informacje, stanowiącej zasadniczą podstawę ochrony poufności tych informacji. Perspektywa wewnętrzna sprowadza się do związania przedstawicieli zawodów zaufania publicznego obowiązkiem zachowania w tajemnicy informacji uzyskanych przy wykonywaniu czynności zawodowych. Perspektywa zewnętrzna – dotyczy relacji między zobowiązanymi do zachowania tajemnicy przedstawicielami zawodów zaufania publicznego a organami władzy publicznej w zakresie możliwych kolizji między obowiązkiem zachowania w poufności uzyskanych informacji a obowiązkiem złożenia określonych depozycji procesowych.

9. Z perspektywy wewnętrznej jej przejawem jest instytucja tajemnicy zawodowej, mająca zapobiegać ujawnianiu powierzonych informacji i danych przez osobę wykonującą zawód zaufania publicznego. Cel i funkcja tajemnicy zawodowej przesądza, że przybiera ona postać nakazu zachowania w poufności wszystkich informacji uzyskanych w związku i przy wykonywaniu czynności zawodowych. Z natury rzeczy tajemnica zawodowa, obejmująca wszystkie informacje i dane uzyskane w związku z wykonywaniem zawodu zaufania publicznego, służy ochronie społecznego zaufania do tych zawodów oraz wzajemnego zaufania między osobami powierzającymi informacje a osobami wykonującymi zawód zaufania publicznego. Służy więc zarówno celom publicznym (ochronie społecznego zaufania do zawodów zaufania publicznego oraz ich efektywnego wykonywania w interesie publicznym), jak i celom prywatnym, ochronie słuszych praw i interesów osób korzystających z pomocy przedstawicieli tych zawodów³⁴. Zachowanie

³⁴ W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego podkreśla się, że „zachowanie tajemnicy zawodowej stanowi obowiązek a nie – prawo osoby wykonującej zawód prawniczy (...)”. Obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej „jest nierozdzielnie związany właśnie z pełnieniem (...) funkcji zaufania publicznego. Jego istnienie, obwarowane sankcją karną, stanowi dla osób poszukujących pomocy gwarancję poufności” – wyrok TK z 22 XI 2004 r., SK 64/03, OTK-A 2004, nr 10, poz. 107. Identycznie kwestię tę ujmuje się w orzecznictwie sądów powszechnych podkreślając, że funkcją zakazów dowodowych powiązanych z instytucją tajemnicy zawodowej zawodów zaufania publicznego „nie jest ochrona interesów osób, które te zawody wykonują, lecz nade wszystko ochro-

tajemnicy zawodowej jest więc obowiązkiem prawnym (a także etycznym i deontologicznym) ciążącym na osobach wykonujących zawód zaufania publicznego. Z tego też powodu kwestia tajemnicy zawodowej ukształtowana zostało zarówno na poziomie regulacji etycznych, jak i ustawowych jako obowiązek, nie zaś jako prawo osób wykonujących zawód zaufania publicznego³⁵.

Z tym obowiązkiem skorelowane jest prawo do ochrony informacji i danych przekazywanych osobom wykonującym zawód zaufania publicznego, przysługujące jednostkom korzystającym z pomocy przedstawicieli tych zawodów³⁶. Prawo to obejmuje bez wątpienia zachowanie w poufności przekazanych, ujawnionych lub uzyskanych przez osobę wykonującą zawód zaufania publicznego w związku z powierzeniem sprawy informacji i danych, a także ich ochronę we wszystkich innych obszarach i płaszczyznach, jak również związane już z merytorycznym aspektem wykonywania zawodów zaufania publicznego roszczenie (prawo) do wykorzystywania tych informacji przez depozytariusza w sposób racjonalny i służący realizacji powierzonych funkcji³⁷.

---

na tych osób, które w zaufaniu do owych publicznych funkcji powierzają im wiedzę o faktach, którymi nie chcą się na ogół dzielić z innymi osobami” – postanowienie SA w Szczecinie z 29 X 2013 r., II Akz 330/13, OSASz 2014, nr 2, poz. 37. Podobnie charakteryzuje się instytucję tajemnicy zawodowej w literaturze przedmiotu akcentując, że „relacja, która nawiązuje się między klientem a adwokatem zbudowana jest na zaufaniu. Wzajemne zaufanie jest istotnym warunkiem umożliwiającym adwokatowi jego pracę, zaś po stronie klienta poczucie zaufania do adwokata minimalizuje jego lęk, który odczuwa wobec nieznanego. Podstawową przesłanką budującą zaufanie w relacji pomiędzy klientem a adwokatem, i *vice versa*, jest tajemnica adwokacka, bez istnienia której jakiegokolwiek zaufanie w omawianym obszarze byłoby niemożliwe” – J. Naumann, *op. cit.*, s. 211.

³⁵ Trafnie zwraca się uwagę na tę właściwość konstrukcji ustawowych, dotyczących prawniczych zawodów zaufania publicznego w uzasadnieniu wyroku TK z 22 XI 2004 r., SK 64/03.

³⁶ Podobnie kwestię tę ujęto w uzasadnieniu wyroku TK z 22 XI 2004 r., SK 64/03, w którym podkreślono, że „skoro ustawa o radcach prawnych, podobnie jak ustawy regulujące funkcjonowanie adwokatury i notariatu, nakłada na osoby wykonujące ten zawód obowiązek zachowania tajemnicy, racjonalne wydaje się pytanie, czy i komu przysługuje prawo wymagania od radcy prawnego zachowania tajemnicy. Prawo to istnieje niewątpliwie po drugiej stronie stosunku prawnego (zwykle umowy zlecenia): nie powinno budzić wątpliwości, że naruszenie przez radcę prawnego zasady poufności rodzi jego odpowiedzialność prawną, opartą na różnych tytułach, począwszy od odpowiedzialności dyscyplinarnej, skończywszy na karnej”.

³⁷ Zwraca na to uwagę Trybunał Konstytucyjny w uzasadnieniu wyroku z 2 VII 2007 r., SK 41/05, podkreślając, że zawód zaufania publicznego polega na obsłudze osobistych potrzeb jednostek, wiąże się w sposób immanentny z przyjmowaniem informacji dotyczących różnorodnych sfer życia osób korzystających z pomocy wykonujących zawód

Obowiązek przestrzegania tajemnicy zawodowej przez przedstawicieli zawodów zaufania publicznego został obwarowany sankcją karną. Przepisy prawa karnego materialnego statuują odpowiedzialność karną za naruszenie obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej oraz wykorzystania niezgodnie z zasadami objętych tajemnicą zawodową informacji. Istnienie podstawy do odpowiedzialności karnej za naruszenie obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej akcentuje publicznoprawny aspekt tej powinności. Nie ma wątpliwości, że sam fakt istnienia regulacji określającej podstawy odpowiedzialności za ujawnienie tajemnicy zawodowej wyraźnie eksponuje publicznoprawną funkcję tajemnicy zawodowej³⁸.

10. Z perspektywy zewnętrznej, ochronie tajemnicy zawodowej służy złożony katalog różnorodnych zakazów dowodowych wyznaczających granice i ramy możliwości uzyskiwania w postępowaniach prowadzonych na podstawie przepisów prawa informacji objętych tajemnicą. Zakazy dowodowe mają w polskim systemie prawa długą tradycję, tworząc złożony i zróżnicowany wewnętrznie system. Wedle dominującego ujęcia, zakazy dowodowe to zespół norm wyłączających możliwość przeprowadzenia określonych dowodów, dowodów w określonych warunkach lub ograniczających możliwość uzyskiwania i przeprowadzania dowodów³⁹. W perspektywie instytucji tajemnicy zawodowej oraz mechanizmów służących do jej ochrony zasadniczą funkcją zakazów dowodowych, obok wyłączenia możliwości przeprowadzenia określonych dowodów, jest pełnienie roli ustawowej reguły kolizyjnej, określającej sposób postępowania w sytuacji, gdy wobec

---

zaufania publicznego, wreszcie winien być zorganizowany „w sposób uzasadniający przekonanie społeczne o właściwym dla interesów jednostki wykorzystywaniu tych informacji przez świadczących usługi”. Podobnie zagadnienie to ujmuje Sąd Najwyższy wskazując, że „zarzut naruszenia tajemnicy zawodowej może być zasadnie postawiony, gdy adwokat, wiadomości oraz dokumenty pozyskane przy wykonywaniu obowiązków zawodowych wykorzysta w innym celu niż związany z prowadzeniem powierzonej mu sprawy” – wyrok SN z 20 XII 2007 r., SDI 28/07, Lex nr 1231613.

³⁸ Trafnie wskazują E. Plebanek i M. Rusinek, że „starannym przestrzeganiem zawodowych sekretów nie mniej zainteresowany jest sam ustawodawca”, czego przejawem jest treść przepisu art. 266 k.k. Zob. szerzej E. Plebanek, M. Rusinek, *op. cit.*, s. 73. Znamienne jest także stanowisko Trybunału Konstytucyjnego wskazującego, że „ustawodawca nie traktuje obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej (...) wyłącznie w kategoriach stosunku prywatnoprawnego (...), lecz w art. 266 k.k. przewiduje odpowiedzialność karną” – uzasadnienie wyroku TK z 22 XI 2004 r., SK 64/03.

³⁹ Zob. m.in. M. Cieślak, *Zagadnienia dowodowe w procesie karnym*, Warszawa 1955, s. 264 i n.; S. Waltoś, *Proces karny. Zarys systemu, wydanie siódme, zmienione i poprawione*, Warszawa 2003, s. 352.

konkretnego podmiotu aktualizują się jednocześnie obowiązek zachowania w tajemnicy określonych informacji oraz obowiązek złożenia depozycji w postępowaniu prowadzonym na podstawie przepisów prawa obejmujących także informacje objęte zakresem tajemnicy. Służą zatem rozstrzygnięciu kolizji między wartością jaką jest ochrona tajemnicy zawodowej a dobrem wymiaru sprawiedliwości (systemu ochrony prawnej)⁴⁰.

Obok określenia preferowanych przez ustawodawcę kryteriów rozstrzygnięcia powyższych kolizji przepisy statuujące zakazy dowodowe służą ochronie tajemnicy zawodowej w zakresie wyznaczanym przez regulacje dotyczące postępowań prowadzonych na podstawie przepisów prawa. W konsekwencji w tym i tylko w tym zakresie określają zakres ochrony tajemnicy (względnej lub bezwzględnej), stanowiąc tym samym elementy precyzujące płaszczyznę nakazów/zakazów odnoszących się do ochrony tajemnicy w obszarze prawa karnego materialnego oraz etyki zawodowej i odpowiedzialności dyscyplinarnej⁴¹.

11. Z punktu widzenia dających się zrekonstruować z wypowiedzi Trybunału Konstytucyjnego oraz przedstawicieli doktryny cech charakterystycznych zawodów zaufania publicznego w kontekście interesującego nas z punktu widzenia niniejszego opracowania zagadnienia tajemnicy zawodowej można przyjąć, że osoby wykonujące zawód zaufania publicznego stają się w związku z realizowanymi czynnościami depozytariuszami informacji i danych wrażliwych, które wykorzystują do wykonywania czynności zawodowych⁴². Z perspektywy osób wykonujących zawód zaufania publicznego kwestia charakteru ich relacji do osób będących dysponentami informacji i danych uzyskiwanych w związku z wykonywaniem czynności zawodowych oraz posiadanych zasobów informacyjnych jest nad wyraz złożona.

---

⁴⁰ Na taką funkcję zakazów dowodowych odnoszących się do osób zobowiązanych do zachowania tajemnicy określonych informacji i danych wskazują E. Plebanek i M. Rusinek, *op. cit.*, s. 78. Por. też P. Kardas, *Relacje między prawem karnym materialnym i procesowym*, w: *System Prawa Karnego Procesowego*, t. I: *Zagadnienia ogólne*, cz. 1, red. P. Hofmański, Warszawa 2013, s. 571 i n.

⁴¹ W tym zakresie uwidacznia się współzależność prawa karnego materialnego i prawa karnego procesowego. Zob. interesujące uwagi E. Plebanek i M. Rusinek, *op. cit.*, s. 77.

⁴² Zob. też interesujące uwagi K. Broclawik, M. Czajka, *Prawnokarne aspekty ochrony tajemnicy radcy prawnego*, „Radca Prawny” 2001, nr 3/4, s. 42 i n. Por. też rozważania J. Gieźka, *O granicach tajemnicy adwokackiej oraz zgodzie „dysponenta” na jej ujawnienie*, „Palestra” 2014, nr 9, s. 60 i n.

Z jednej strony uznając, iż uzyskiwanie przez osobę wykonującą zawód zaufania publicznego informacji i danych, w tym także danych wrażliwych, stanowi jedną z konstytutywnych cech tego typu zawodów, zaś sama możliwość uzyskiwania takich informacji jest bazowym warunkiem wypełnienia przez przedstawicieli zawodów zaufania publicznego powierzanych im funkcji, należy przyjąć, że ze statusem osoby wykonującej zawód zaufania publicznego immanentnie łączą się prawa osób wykonujących ten zawód: do uzyskiwania od jednostek korzystających z ich pomocy informacji i danych, w tym danych wrażliwych; do uzyskiwania takich danych, niezbędnych dla należytego wykonywania zawodu, z innych źródeł⁴³, z wyłączeniem działań stanowiących naruszenie obowiązujących przepisów prawa; do gromadzenia, przetwarzania i wykorzystywania takich informacji i danych⁴⁴. Z drugiej strony na osobach wykonujących zawody zaufania publicznego ciążyą związane immanentnie z istotą tych zawodów obowiązki, obejmujące m.in. powinność zgodnego z merytoryczną wiedzą oraz zasadami deontologicznymi wykorzystywania uzyskanych w związku z prowadzeniem sprawy informacji i danych w sposób właściwy dla ochrony i zabezpieczenia interesów osoby powierzającej wykonującemu zawód zaufania publicznego sprawę, obowiązek uwzględniania przy wykonywaniu czynności zawodowych także interesu ogólnego (publicznego); obowiązek zachowania w poufności uzyskanych i zdobytych danych.

12. Przedstawione powyżej ogólne uwagi dotyczące problematyki ochrony informacji i danych uzyskiwanych w związku z wykonywaniem czynności zawodowych przez osoby wykonujące zawody zaufania publicznego oraz zasad gromadzenia, przetwarzania i wykorzystywania tych informacji wskazują na istnienie pewnych ogólnych i zarazem wspólnych dla wszystkich zawodów zaufania publicznego zasad. Zarazem już pobieżne wejrzenie w obowiązujące przepisy prawa, odnoszące się do tej problematyki, pozwala

---

⁴³ W pewnym zakresie analizowane powyżej zagadnienie łączy się z problematyką pozaprocesowych czynności dowodowych obrońcy lub pełnomocnika pokrzywdzonego w postępowaniu karnym oraz zasady swobody dowodzenia, mającą szczególnie istotne znaczenie na gruncie znowelizowanych przepisów procedury karnej. Zob. w tej kwestii m.in. P. K a r d a s, *Pozaprocesowe czynności obrońcy a tzw. dowody prywatne w świetle nowelizacji procedury karnej*, „Palestra” 2014, nr 9, s. 119 i n.

⁴⁴ Oczywiście to swoiste prawo jest konkretyzowane i ograniczane przez inne regulacje dotyczące ochrony informacji składające się na nad wyraz złożony system norm. Przedstawienie ogólnych chociażby uwag odnoszących się do tego aspektu ochrony informacji przekracza jednak ramy niniejszego artykułu.

dostrzec daleko idące zróżnicowanie regulacji prawnej w odniesieniu do poszczególnych zawodów zaliczanych do kategorii zawodów zaufania publicznego związane z charakterystyką wykonywanych czynności zawodowych oraz kontekstem normatywnym⁴⁵. To zaś uzasadnia podjęcie próby rozważenia kilku kwestii wiążących się z problematyką zasad i reguł postępowania w związku z powierzeniem osobom wykonującym zawody zaufania publicznego informacji objętych zakresem tajemnicy zawodowej. W szczególności zaś podjęcie próby rozstrzygnięcia następujących zagadnień: a) ustalenia, czy istnieją konstytucyjne podstawy ukształtowania w określony sposób przez ustawodawcę regulacji prawnych odnoszących się do problematyki tajemnicy zawodowej osób wykonujących zawody zaufania publicznego oraz rozstrzygnięcia, czy istnieje jednorodna i tożsama w odniesieniu do każdego zawodu zaufania publicznego podstawa wzorca konstytucyjnego; b) ustalenia, jakie wartości konstytucyjne chroni instytucja tajemnicy zawodowej oraz czy istnieje zróżnicowanie zawodów zaufania publicznego z punktu widzenia tego kryterium; c) rozstrzygnięcia, czy z punktu widzenia konstytucyjnego tajemnica zawodowa traktowana jest jako instytucja o charakterze bezwzględnym, czy też z uwagi na rodzaj chronionej wartości konstytucyjnej ma zróżnicowany charakter; d) ustalenia, czy instytucja tajemnicy zawodowej na poziomie konstytucyjnym ma charakter prawa podmiotowego przysługującego osobom wykonującym zawody zaufania publicznego, czy też ma postać obowiązku służącego ochronie innych wartości konstytucyjnych; e) rozstrzygnięcia, kto jest dysponentem informacji objętych tajemnicą zawodową; f) ustalenia, w jaki sposób na poziomie konstytucyjnym rozstrzygać należy kolizje między wartościami chronionymi przez instytucję tajemnicy zawodowej a innymi wartościami; g) ustalenia, czy istnieje konstytucyjna specyfika tajemnicy zawodowej osób wykonujących prawnicze zawody zaufania publicznego odróżniająca te zawody od innych zawodów zaufania

⁴⁵ Zob. w tej kwestii szerzej m.in. J. Sobczak, *Tajemnica dziennikarska. Zakres, rola gwarancyjna, zakazy dowodowe – aspekty procesowe i skutki w zakresie prawa karnego materialnego*, w: *Współzależność prawa...*, op. cit., s. 387 i n.; M. Marciniak, *Tajemnica lekarska w prawie karnym*, w: *Współzależność prawa...*, op. cit., s. 413 i n.; D. Karczmarska, op. cit., s. 429 i n.; P.K. Sowiński, *Ujawnienie w wyjaśnieniach oskarżonego okoliczności stanowiących tajemnicę chronioną prawem*, w: *Współzależność prawa...*, op. cit., s. 441 i n.; A. Guzik, *Prawnokarne aspekty ochrony tajemnicy dziennikarskiej*, CPKiNP 2000, z. 1, s. 173 i n.; M. Szewczyk, *Prawnokarna ochrona tajemnicy zawodowej lekarza*, CPKiNP 2000, z. 1, s. 161 i n.; K. Brocławik, *Prawnokarne aspekty ochrony tajemnicy osób świadczących pomoc prawną*, CPKiNP 2000, z. 1, s. 201 i n.; A. Zol, *Ochrona prywatności w prawie karnym*, CPKiNP 2000, z. 1, s. 221 i n.

publicznego; h) rozstrzygnięcia, czy istnieje konstytucyjna specyfika instytucji tajemnicy zawodowej w obszarze prawa represyjnego; i) ustalenia, czy tajemnica obrończa jest odmianą gatunkową tajemnicy zawodowej.

13. Konstytucyjne podstawy instytucji tajemnicy zawodowej to kwestia, która do tej pory nie została w sposób kompleksowy i satysfakcjonujący poddana analizie w literaturze prawniczej oraz orzecznictwie. Aktualny stan rozważań poświęconych tej problematyce pozwala sformułować kilka twierdzeń, stosunkowo powszechnie przyjmowanych jako podstawowe założenia analiz dotyczących tajemnicy zawodowej. Po pierwsze przyjmuje się, że na poziomie konstytucyjnym nie jest możliwe wskazanie prawa podmiotowego osób wykonujących zawód zaufania publicznego do zachowania tajemnicy zawodowej, które „krępowałoby ustawodawcę w wyznaczaniu ram normatywnych i – w konsekwencji – stanowiłoby podstawę kontroli konstytucyjności konkretnych regulacji niższej rangi”. Jednoznaczne jest w tym aspekcie stanowisko Trybunału Konstytucyjnego, który nie znalazł podstaw „do zaakceptowania tezy o istnieniu konstytucyjnego prawa do zachowania tajemnicy zawodowej”. Żaden z przepisów Konstytucji, ani sam ani też w powiązaniu z innymi, nie zawiera normy, której treść nakazywałaby traktowanie obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej w kategoriach konstytucyjnego prawa przysługującego przedstawicielom zawodów zaufania publicznego z tytułu wykonywania określonej profesji. Z drugiej strony w tym samym orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego podkreśla się, że prawo wymagania od osób wykonujących zawód zaufania publicznego zachowania tajemnicy zawodowej przysługuje osobom korzystającym z pomocy przedstawicieli zawodów zaufania publicznego. W tym kontekście wskazuje się, że osoby korzystające z pomocy przedstawicieli zawodów zaufania publicznego pozostają z nimi w szczególnych relacjach, z reguły opartych na konstrukcji zlecenia, stanowiącego zasadniczą podstawę roszczenia o zachowanie powierzonych informacji w poufności. Jednocześnie akcentuje się, że obowiązkowi zachowania tajemnicy zawodowej nie należy traktować wyłącznie w kategoriach stosunku prywatnoprawnego, zachodzącego między osobą wykonującą zawód zaufania publicznego a posiadającym prawo domagania się przestrzegania tej tajemnicy, lecz trzeba dostrzec w nim także elementy publicznoprawne⁴⁶.

---

⁴⁶ W odniesieniu do obowiązku zachowania tajemnicy radcy prawnego TK podkreśla, że „ustawodawca nie traktuje obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej radcy prawnego wyłącznie w kategoriach stosunku prywatnoprawnego zachodzącego między radcą

Publicznoprawny charakter tajemnicy zawodowej osób wykonujących zawody zaufania publicznego jest także wyraźnie eksponowany w orzecznictwie sądów powszechnych, gdzie wskazuje się, że problem zakazów dowodowych związanych integralnie z instytucją tajemnicy zawodowej „dotyczy kwestii o wiele bardziej zasadniczych, bo natury ustrojowej, gdyż (...) dotyczy wprost konstytucyjnych praw i wolności wszystkich obywateli Rzeczypospolitej”⁴⁷. Taki sposób podejścia do konstytucyjnych aspektów tajemnicy zawodowej otwierać musi pytanie, czy stanowisko o braku konstytucyjnej podstawy do rekonstruowania podmiotowego prawa przedstawicieli zawodów zaufania publicznego do zachowania tajemnicy zawodowej oznacza, iż na tym poziomie brak jest podstaw do rekonstruowania konstytucyjnego prawa osób korzystających z pomocy wykonujących zawody zaufania publicznego lub, szerzej, osób, których dotyczą informacje przekazywane wykonującym zawód zaufania publicznego do zachowania przez depozytariusza tajemnicy zawodowej? Innymi słowy pytania, czy brak konstytucyjnego prawa podmiotowego do tajemnicy zawodowej po stronie przedstawicieli zawodów zaufania publicznego przesądza o braku jakichkolwiek wzorców konstytucyjnych określających minimalny standard regulacji ustawowej dotyczącej zakresu i przedmiotu tajemnicy zawodowej, co skutkowałoby brakiem jakichkolwiek konstytucyjnych determinant działalności prawodawczej w tym zakresie i pozostawiających ustawodawcy pełną swobodę w kształtowaniu systemu prawnego.

14. W powyższym kontekście trzeba wskazać, że negacja możliwości rekonstruowania z Konstytucji podmiotowego prawa przedstawicieli zawodów zaufania publicznego do zachowania tajemnicy zawodowej rozstrzyga tylko jeden z aspektów wiążących się z tą instytucją. Przesądza jedynie, że instytucja tajemnicy zawodowej nie została ukształtowana „w interesie osób wykonujących zawody zaufania publicznego”, lecz w celu ochrony słusznych interesów i praw osób trzecich, korzystających z pomocy przedstawicieli tych zawodów. W ujęciu najogólniejszym instytucja tajemnicy zawodowej służy realizacji słusznych celów publicznych, w tym w szczególności zachowaniu w pouf-

---

a jego klientem, lecz w art. 266 k.k. przewiduje odpowiedzialność karną każdego, kto „wbrew przepisom ustawy lub przyjętemu na siebie zobowiązaniu ujawnia lub wykorzystuje informację, z którą zapoznał się w związku z pełnioną funkcją, wykonywaną pracą, działalnością publiczną, społeczną, gospodarczą lub naukową” – wyrok TK z 22 XI 2004 r., SK 64/03.

⁴⁷ Postanowienie SA w Szczecinie z 29 X 2013 r., II AKz 330/13, OSASz 2014, nr 2, poz. 37.

ności informacji uzyskanych w związku z wykonywaniem czynności zawodowych w interesie osób korzystających z tej pomocy. Takie spojrzenie na instytucję tajemnicy zawodowej uzupełnione przedstawioną powyżej charakterystyką zawodów zaufania publicznego, których wykonywanie immanentnie wiąże się z uzyskiwaniem informacji powierzanych w oparciu o stosunek zaufania gwarantujący zachowanie ich w poufności przez depozytariusza zdaje się wskazywać, że stworzenie właściwych ram prawnych określających zasady wykonywania w interesie publicznym zawodów zaufania publicznego w sposób konieczny wymaga ustawowego uregulowania kwestii związanych z tajemnicą zawodową. Przesądza to, że potencjalnych konstytucyjnych źródeł wyznaczających ramy działalności prawodawczej w tym zakresie, w tym także statuujących ewentualny obowiązek ustawowego wprowadzenia regulacji dotyczących tajemnicy zawodowej poszukiwać należy w pierwszej kolejności w przepisach Konstytucji chroniących prawa i wolności jednostki. Skoro bowiem tajemnica zawodowa służyć ma – jak stwierdza Trybunał Konstytucyjny – przede wszystkim „ochronie interesów osób, które w zaufaniu do publicznych funkcji adwokata, radcy prawnego, notariusza, lekarza, powierzają im wiedzę o faktach, którymi nie chcą się na ogół dzielić z innymi osobami”⁴⁸, to jej podstawową funkcją jest ochrona prywatności oraz pozostałych wolności związanych z dysponowaniem i przekazywaniem informacji. Z tego punktu widzenia podstawy ewentualnego dekodowania konstytucyjnego wzorca odnoszącego się do tajemnicy zawodowej poszukiwać należałoby w przepisach zamieszczonych w Rozdziale II Konstytucji, w szczególności zaś w art. 47 – statuującym podmiotowe prawo do prywatności, art. 49 – gwarantującym wolność i ochronę tajemnicy komunikowania się oraz w art. 51 ust. 2 – odnoszącym się do ograniczenia możliwości pozyskiwania, gromadzenia i udostępniania informacji o obywatelach⁴⁹. Spoglądając z perspektywy wymienionych

⁴⁸ Postanowienie SA w Szczecinie z 29 X 2013 r., II AKZ 330/13.

⁴⁹ Na powołane wyżej przepisy jako ewentualną podstawę oceny konstytucyjności rozwiązań ustawowych odnoszących się do ochrony informacji powierzanych osobom wykonującym zawody zaufania publicznego w perspektywie adekwatnego standardu ochrony ich praw i interesów wskazuje Trybunał Konstytucyjny zaznaczając, że przepisy art. 49 i art. 51 ust. 2 Konstytucji, wskazane w rozpoznawanych skargach konstytucyjnych jako wzorce kontroli, mogłyby stanowić podstawę oceny konstytucyjności z punktu widzenia naruszenia interesów osób będących beneficjentami tajemnicy zawodowej. W uzasadnieniu wyroku TK z 22 XI 2004 r., SK 64/03 podkreślono, iż „Trybunał Konstytucyjny stoi na stanowisku, że na naruszenie wolności wskazanych w art. 49 i art. 51 ust. 2 Konstytucji – teoretycznie – mogliby powoływać się raczej klienci radców prawnych, aniżeli sami radcowie. Obowiązek zachowania tajemnicy ustanowiono bowiem w interesie klientów, a nie radców. Nie jest on wyrazem uprzywilejowania grupy zawodowej, lecz właśnie obowiązkiem związanym z wykonywaniem zawodu”.

powyżej przepisów Konstytucji statuujących zasady ochrony prywatności, wolność i ochronę komunikowania oraz ograniczających możliwość pozyskiwania i gromadzenia informacji o obywatelach można twierdzić, że nakładają one na ustawodawcę obowiązek takiego ukształtowania systemu prawa, w którym zagwarantowane będzie przestrzeganie przysługujących obywatelom praw o charakterze konstytucyjnym. Z punktu widzenia informacji przekazywanych przedstawicielom zawodów zaufania publicznego zagwarantowanie realnej ochrony prywatności wymaga wprowadzenia do systemu prawa rozwiązań gwarantujących zachowanie tych informacji w poufności oraz wykorzystywania ich wyłącznie w celu realizacji powinności zawodowych. Przesądza to o istnieniu konstytucyjnego obowiązku ukształtowania systemu prawa w sposób gwarantujący istnienie prawnego obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej przez przedstawicieli zawodów zaufania publicznego.

Wskazane wyżej przepisy Konstytucji mogą być zatem uznane za wzorce nakładające na ustawodawcę obowiązek wprowadzenia do systemu prawa regulacji określających podstawę, zakres oraz przedmiot tajemnicy zawodowej. Powyższy konstytucyjny obowiązek odnosi się do wewnętrznego aspektu ochrony informacji powierzanych przedstawicielom zawodów zaufania publicznego przez osoby korzystające z ich pomocy, przyjmując postać wynikającego z przepisów prawa obowiązku zachowania przez przedstawicieli zawodów zaufania publicznego w poufności informacji i danych uzyskanych w związku z wykonywaniem czynności zawodowych. Nawiązując do stanowiska Trybunału Konstytucyjnego wskazane powyżej przepisy Konstytucji stanowią mogą źródło rekonstrukcji konstytucyjnego obowiązku zagwarantowania przez ustawodawcę ochrony poufności informacji powierzanej przedstawicielom zawodów zaufania publicznego poprzez wprowadzenie do systemu prawa przepisów statuujących obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej.

Wprowadzenie tych rozwiązań służyć ma konkretyzacji podmiotowych praw jednostki w zakresie ochrony prywatności oraz wolności komunikowania się, stanowiąc zarazem ustawową podstawę do rekonstrukcji roszczenia przysługującego osobom korzystającym z pomocy wykonujących zawody zaufania publicznego do zachowania powierzanych im informacji w poufności (zachowania tajemnicy zawodowej)⁵⁰. Ma także na celu ustawowe

⁵⁰ Podobną myśl można, jak się wydaje, odnaleźć w uzasadnieniu wyroku TK z 22 XI 2004 r., SK 64/03, w którym stwierdzono, że „(...) Trybunał Konstytucyjny wyraża przekonanie, że istniejące na poziomie ustaw proceduralnych prawo radców prawnych do zachowania tajemnicy co do pewnych okoliczności jest wyznaczane tymi właśnie

uregulowanie kwestii ograniczenia możliwości pozyskiwania przez organy władzy publicznej informacji o obywatelach przy uwzględnieniu możliwych kolizji chronionych w ten sposób wartości z innymi podlegającymi konstytucyjnej ochronie dobrami, w szczególności o charakterze publicznym. W tej perspektywie szczególnego znaczenia nabiera konstytucyjna zasada proporcjonalności, która jakkolwiek samoistnie nie może stanowić podstawy do rekonstrukcji jakiegokolwiek prawa podmiotowego lub skorelowanego z nim obowiązku adresowanego do ustawodawcy, określa jednak kryteria, których spełnienie pozwala zachować konstytucyjne standardy w zakresie ochrony określonych wartości.

15. Kwestia konstytucyjnego zakorzenienia obowiązku ustawodawcy takiego ukształtowania systemu prawa, by przewidywał on regulacje odnoszące się do tajemnicy zawodowej nie ogranicza się jednak wyłącznie do wskazanych wyżej przepisów statuujących prawa podmiotowe jednostki. Analizując problem konstytucyjnych źródeł nakładających na ustawodawcę powinność wprowadzenia do systemu prawa określonych regulacji chroniących informacje powierzane osobom wykonującym zawody zaufania publicznego nie można stracić z pola widzenia szczególnego konstytucyjnego statusu tych zawodów. Powyżej przedstawiono rekonstrukcję prezentowanych w orzecznictwie i piśmiennictwie koncepcji odnoszących się do normatywnej charakterystyki zawodów zaufania publicznego akcentujących szczególną doniosłość prawidłowego i zgodnego z interesem publicznym ich wykonywania – istotnego z racji znaczenia, jaką dana dziedzina społecznej aktywności zawodowej odgrywa w społeczeństwie – oraz konieczność zapewnienia ochrony gwarantowanych Konstytucją praw podmiotowych jednostki z uwagi na immanentnie związane z wykonywaniem tych zawodów powierzenie w warunkach wysokiego zaufania uprawiającym taki zawód informacji osobistych i dotyczących życia prywatnego osób korzystających z ich usług. Oba wskazane wyżej elementy wskazują na potrzebę stworzenia regulacji przesądzających o uznaniu informacji powierzanych osobom wykonującym zawód zaufania publicznego za podlegającą ochronie tajemnicę zawodową. Wynika z nich także, że istnienie regulacji odnoszącej się do ochrony tajemnicy zawodowej stanowi element systemu ochrony prawnej,

---

ustawami. Wobec braku konstytucyjnego prawa tajemnicy radcowskiej należy uznać, że w gestii ustawodawcy leży kształtowanie zakresu obowiązku zachowania tajemnicy przez radcę prawnego i odpowiadającego mu prawa odmowy zeznań (udzielenia odpowiedzi na pytanie), przy czym swoboda ustawodawcy jest ograniczona innymi wartościami konstytucyjnymi”.

będący gwarancją należytego, zgodnego z interesem publicznym i efektywnego wykonywania tych zawodów. Za takim podejściem przemawia także dostrzeżenie na poziomie konstytucyjnym rangi zawodów zaufania publicznego oraz społecznej doniosłości należytego ich wykonywania, podyktowanego ochroną interesu publicznego. Pozwala to twierdzić, że wynikająca z Konstytucji powinność właściwego uregulowania przez ustawodawcę problematyki tajemnicy zawodowej przedstawicieli zawodów zaufania publicznego ma swoje publicznoprawne uzasadnienie, stanowiąc element wzorca rekonstruowanego z treści art. 2 Konstytucji. Istnienie specjalnej regulacji statuującej obowiązek zachowania przez przedstawicieli zawodów zaufania publicznego tajemnicy zawodowej stanowi konstytutywny element porządku prawnego w demokratycznym państwie prawa.

16. Przedstawione powyżej uwagi prowadzą do wniosku, że zasadniczo nie ma przeszkód do formułowania poglądu wskazującego, iż na ustawodawcy ciąży obowiązek uregulowania w systemie prawa instytucji tajemnicy zawodowej przedstawicieli zawodów zaufania publicznego jako szczególnego rodzaju obowiązku służącego ochronie słusznych praw i interesów osób powierzających w warunkach szczególnego zaufania przedstawicielom tych zawodów określone informacje. Wskazując przepisy art. 2, art. 47, art. 49 i art. 51 ust. 2 Konstytucji jako podstawę rekonstrukcji prawa podmiotowego przysługującego każdemu obywatelowi Rzeczypospolitej do ochrony informacji powierzanych przedstawicielom zawodów zaufania publicznego poprzez uregulowanie instytucji tajemnicy zawodowej z uwagi na konieczność właściwego zagwarantowania na poziomie ustawowym ochrony prywatności oraz wolności komunikowania się, a także zapewnienia warunków należytego, zgodnego z interesem publicznym wykonywania tych zawodów, tym samym przesądza się o sposobie wyznaczania minimalnych granic ochrony poprzez instytucję tajemnicy zawodowej. Wartości statuowane przez przepisy art. 47, art. 49 i art. 51 ust. 2 Konstytucji podlegają bowiem względnej ochronie konstytucyjnej, której granice wyznacza wyrażona w art. 31 ust. 3 Konstytucji zasada proporcjonalności, zgodnie z którą „ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanowione tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób”. Pozwala to twierdzić, że dekodowana z przepisów Konstytucji dyrektywa obligująca ustawodawcę do zapewnienia należytego poziomu ochrony tajemnicy zawodowej na poziomie regulacji ustawowej nakłada na ustawo-

dawcę powinność wprowadzenia odpowiednich rozwiązań chroniących tę tajemnicę. Ochrona taka nie musi mieć jednak bezwzględnego charakteru, służy bowiem co do zasady ochronie wartości, w stosunku do których możliwe jest wprowadzenie stosownych ograniczeń, jeśli jest to niezbędne z uwagi na wartości wymienione w art. 31 ust. 3 Konstytucji. Pozwala to konstatować, że konstytucyjny wymóg zapewnienia ochrony ustawowej tajemnicy zawodowej ma charakter względny, pozostawiając ustawodawcy znaczny zakres swobody decyzyjnej, co do formy oraz charakteru regulacji służących ochronie tej wartości.

17. W przypadku prawniczych zawodów zaufania publicznego należy dodatkowo podkreślić, że instytucja tajemnicy zawodowej adwokata, radcy prawnego, notariusza oraz doradcy podatkowego stanowiąc gwarancję efektywnego realizowania powierzonych przedstawicielom tych zawodów funkcji i zadań oraz służąc ochronie interesów osób korzystających z pomocy prawnej jest elementem całego systemu ochrony prawnej, gwarantując prawidłowe funkcjonowanie wymiaru sprawiedliwości. Trafnie podkreśla się w orzecznictwie, że należyte świadczenie pomocy prawnej wprost zależy od zaufania do dyskrecji świadczących tę pomoc, zaś społeczne zaufanie do prawniczych zawodów zaufania publicznego jest w zasadniczy sposób determinowane poprzez należyte respektowanie tajemnicy zawodowej⁵¹. Powiązanie tajemnicy zawodowej prawniczych zawodów zaufania publicznego z konstytucyjną wartością, jaką jest zagwarantowanie prawidłowego funkcjonowania systemu wymiaru sprawiedliwości, pozwala twierdzić, że w odniesieniu do tej kategorii zawodów zaufania publicznego tajemnica zawodowa chroni także tę szczególną konstytucyjną wartość⁵². Zarazem z uwagi na funkcje realizowane przez przedstawicieli prawniczych zawodów zaufania publicznego w systemie ochrony prawnej, a także w systemie wymia-

⁵¹ Por. postanowienie SA w Szczecinie z 29 X 2013 r., II AKz 330/13.

⁵² Taki też pogląd wyraził Trybunał Konstytucyjny podkreślając, że „(...) zachowanie tajemnicy radcowskiej jest elementem prawidłowego funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości i – szerzej – całego systemu ochrony prawnej w demokratycznym państwie prawnym. Nie oznacza to jednak, by Konstytucja dawała podstawę do konstruowania prawa podmiotowego radców prawnych w tym zakresie, gdyż – co wypada powtórzyć raz jeszcze – to nie w ich interesie ustawodawca przewidział obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej. Te same argumenty, które zadecydowały o istnieniu ochrony prawnej, mogą w pewnych sytuacjach decydować o jej uchyleniu. Tajemnica zawodowa wiążąca przedstawicieli zawodów prawniczych służy bowiem nie samym prawnikom, lecz osobom korzystającym z ich pomocy, a szerzej – skutecznemu funkcjonowaniu wymiaru sprawiedliwości” – uzasadnienie wyroku TK z 22 XI 2004 r., SK 64/03.

ru sprawiedliwości, obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej stanowi jeden z podstawowych czynników zapewniających prawidłowość procesu stosowania prawa, prawidłowego funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości, oraz efektywnego realizowania funkcji i zadań prawniczych zawodów zaufania publicznego⁵³.

18. Przedstawione wyżej rozważania pozwalają na stwierdzenie, że z uwagi na społeczną rangę i doniosłość zawodów zaufania publicznego oraz specyfikę ich efektywnego wykonywania warunkowanego pełnym społecznym zaufaniem, zarówno z konstytucyjnych, jak i aksjologicznych względów istnieje wymóg ustawowego uregulowania tajemnicy zawodowej, rozciągający się na wszystkie zawody zaufania publicznego. Z uwagi na wartości

---

⁵³ Trafnie podkreśla Sąd Najwyższy, że „należyte udzielanie pomocy prawnej przez adwokatów zależy od zaufania do ich dyskrecji, społeczne zaufanie zaś do adwokatów jest w zasadniczy sposób określane przez respektowanie tajemnicy adwokackiej. Istotny jest przy tym fakt, że udzielanie pomocy prawnej przez adwokatów jest czynnikiem zapewnienia prawidłowości procesu stosowania prawa, w szczególności zaś współokreśla ono prawidłowe funkcjonowanie wymiaru sprawiedliwości. Będąc warunkiem właściwego wykonywania zawodowych obowiązków adwokatów w sferze udzielania pomocy prawnej, tajemnica adwokacka stanowi również gwarancję efektywnego realizowania funkcji i zadań adwokatury, określonych w art. 1 ust. 1 Prawa o adwokaturze. Służy ona ochronie interesów osób korzystających z pomocy prawnej adwokatów, ma jednak również istotne znaczenie dla adwokatury, a ze wskazanych wyżej względów – także dla procesu stosowania prawa, zwłaszcza wymiaru sprawiedliwości” – uzasadnienie uchwały składu 7 sędziów SN z 16 VI 1994 r., I KZP 5/94, OSNKW 1994, nr 7/8, poz. 41. Spoglądając z tej perspektywy nie wydaje się aktualnie zasadne zastrzeżenie R. Sarkowicza podkreślającego, że „w Europie uzasadnienia dla tajemnicy zawodowej prawników (podobnie jak dla tajemnicy przedstawicieli innych zawodów) upatruje się w niezbywalnym prawie jednostki do prywatności i troski o jej interes. A zatem akcentuje się nie interes całego społeczeństwa (jak ma to miejsce w USA), ale prawo jednostki” – R. S a r k o w i c z, *op. cit.*, s. 105. Wydaje się, że co najmniej od połowy lat dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia, w polskim piśmiennictwie i orzecznictwie dostrzega się coraz wyraźniej także publicznoprawny, ogólny kontekst instytucji tajemnicy zawodowej, a także interes ogólny, publiczny, interes całego społeczeństwa, jak ujmuje to R. Sarkowicz, w odpowiednio ukształtowanym i przestrzegającym systemie ochrony prawnej tej tajemnicy. Wszak wskazując na związki ze stworzeniem właściwych warunków do prawidłowego funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości, efektywnego działania systemu ochrony prawnej, realizacji publicznoprawnych funkcji prawniczych zawodów zaufania publicznego, czy zapewnienia prawidłowości procesu stosowania prawa, wyraźnie nawiązuje się do publicznoprawnych, ogólnych, istotnych z punktu widzenia całego społeczeństwa celów, zadań, wartości i interesów, których realizacji służy odpowiednio ukształtowana i chroniona tajemnica zawodowa. Jeszcze wyraźniej publiczne funkcje ochrony tajemnicy ujawniają się w związku z tajemnicą obrończą.

konstytucyjne, których należytej ochronie służyć ma instytucja tajemnicy zawodowej jest oczywiste, że istnieje możliwość ograniczenia zakresu ochrony w razie spełnienia przewidzianych w art. 31 ust. 3 Konstytucji przesłanek. Innymi słowy, że konstytucyjny wymóg dotyczący uregulowania instytucji tajemnicy zawodowej ma charakter względny. Tym samym jej ustawowa regulacja winna mieć charakter wskazujący na zasadę pierwszeństwa ochrony tajemnicy przed innymi wartościami, skorelowaną z odpowiednio precyzyjnie określonymi wyjątkami, spełniającymi warunki przewidziane w art. 31 ust. 3 Konstytucji, których spełnienie przesądzać będzie o tym, iż w pewnych wypadkach oparta na istocie tajemnicy zawodowej ochrona informacji ustępować będzie na rzecz ochrony innych konstytucyjnych wartości, w tym w szczególności dobra wymiaru sprawiedliwości.

19. Spoglądając z perspektywy interesu wymiaru sprawiedliwości na instytucję tajemnicy zawodowej warto nieco bliżej przyjrzeć się relacjom, w jakich pozostają instytucja tajemnicy zawodowej prawniczych zawodów zaufania publicznego oraz tajemnicy obrończej⁵⁴. Powyżej zaznaczono już, że tajemnica zawodowa, stanowiąca obowiązek ciążyący na przedstawicielach prawniczych zawodów zaufania publicznego, bywa traktowana w orzecznictwie i piśmiennictwie jako element złożonego systemu regulacji systemu wymiaru sprawiedliwości, będąc częścią systemu ochrony prawnej. Ten element przesądza, że instytucja tajemnicy zawodowej ma bez wątpienia publiczny kontekst, pozwalający z tego powodu doszukiwać się szczególnych cech tajemnicy zawodowej prawniczych zawodów zaufania publicznego, które nie występują w przypadku tajemnicy zawodowej innych zawodów zaufania publicznego⁵⁵. Spojrzenie na tajemnicę zawodową przedstawicieli prawni-

⁵⁴ Zob. w szczególności P. Wiliński, *Zasada prawa do obrony w polskim procesie karnym*, Kraków 2006, s. 348 i n.; P. Wiliński, *Zasada prawa do obrony*, w: *System Prawa Karnego Procesowego. Zasady Procesu Karnego*, t. III, cz. 2, red. P. Wiliński, Warszawa 2014, s. 1471 i n.

⁵⁵ Ten szczególny aspekt tajemnicy zawodowej stanowiącej obowiązek przedstawicieli prawniczych zawodów zaufania publicznego wyraźnie eksponuje Trybunał Konstytucyjny podkreślając, że „na poziomie ustawodawstwa zwykłego tajemnica zawodowa radcy prawnego ukształtowana została w kategoriach obowiązku. Jest to obowiązek ustawowy; sankcją za jego naruszenie jest nie tylko cywilnoprawna odpowiedzialność wobec klienta, ale także – na wniosek pokrzywdzonego – sankcja karna. Obowiązek ten w ocenie Trybunału, jest nierozzerwalnie związany właśnie z pełnieniem przez radcę prawnego funkcji zaufania publicznego. jego istnienie, obwarowane sankcją karną, stanowi dla osób poszukujących pomocy prawnej gwarancję poufności” – uzasadnienie wyroku TK z 22 XI 2004 r., SK 64/03. Zob. też uwagi P. K u c z m y, *op. cit.*, s. 146 i n.

czych zawodów zaufania publicznego pozwala dostrzec inną niż wyłącznie ustrojowa perspektywę tej instytucji, związaną z prawnymi instrumentami służącymi do ochrony tajemnicy przed działaniami wymuszającymi jej ujawnienie, opartymi na władztwie publicznym, w tym w szczególności przepisami proceduralnymi dopełniających regulacje odnoszące się do tajemnicy zawodowej na płaszczyźnie procesowej.

W orzecznictwie i piśmiennictwie trafnie się podkreśla, że wartości chronione poprzez instytucję tajemnicy zawodowej, w tym w szczególności sfera prywatności i swobody komunikowania się osób korzystających z pomocy przedstawicieli zawodów zaufania publicznego, pozostawać mogą w konflikcie z innym wartościami zasługującymi na ochronę, w tym w szczególności z dotyczącymi interesu całego społeczeństwa. Szczególnie istotne są potencjalne kolizje między wartościami chronionymi przez tajemnicę zawodową a interesem wymiaru sprawiedliwości⁵⁶. Jak podkreśla Trybunał Konstytucyjny, „ustawodawca świadomy istnienia tych konfliktów rozwiązuje je poprzez wprowadzanie wyjątków od zasady, iż każdy, kogo wezwano w charakterze świadka, jest zobowiązany do odpowiedzi na pytanie lub odmówić zeznań”. Temu celowi służy rozbudowany system regulacji proceduralnych zakazów dowodowych przewidzianych we wszystkich ustawach procesowych⁵⁷. W konsekwencji system prawny zawiera złożoną regulację odnoszącą się do problematyki tajemnicy zawodowej, na którą składają się określone w ustawach ustrojowych dotyczących poszczególnych zawodów zaufania publicznego rozwiązania, nakładające na przedstawicieli tych zawodów obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej oraz skorelowane z tymi regulacjami przedmiotowo co do zakresu regulacje dotyczące zakazów dowodowych⁵⁸. Funkcja normatywna zakazów dowodowych sprowadza się do określenia podstawy prawnej do podejmowania zachowań respektujących obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej, a więc realizacji obowiązku zachowania w tajemnicy informacji uzyskanych w związku z wykonywaniem czynności zawodowych z jednej strony oraz określonej postawy wobec organów wymiaru sprawiedliwości – z drugiej. Ten drugi aspekt słusznie uznaje się za źródło prawa przedstawicieli zawodów zaufania publicznego do określonego zachowania wobec przedstawicieli organów wymiaru spra-

⁵⁶ Szerzej zob. w szczególności E. Plebanek, M. Rusinek, *op. cit.*, s. 73 i n.; K. Brocławik, M. Czajka, *op. cit.*, s. 43 i n.

⁵⁷ Stosowne rozwiązania zostały zamieszczone w Kodeksie postępowania karnego, Kodeksie postępowania cywilnego oraz w Kodeksie postępowania administracyjnego.

⁵⁸ O pojawiających się w tym obszarze trudnościach i paradoksach interesująco piszą E. Plebanek i M. Rusinek, *op. cit.*, s. 77 i n.

wiedliwości, stanowiącego warunek realności ochrony wartości związanych z instytucją tajemnicy zawodowej⁵⁹.

Obraz regulacji systemowej dopełniają przepisy prawa karnego materialnego, statuujące odpowiedzialność karną za naruszenie obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej oraz wykorzystania niezgodnie z zasadami objętych tajemnicą zawodową informacji. Istnienie podstawy do odpowiedzialności karnej za naruszenie obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej akcentuje publicznoprawny aspekt tej powinności. Nie ma wątpliwości, że sam fakt istnienia regulacji określającej podstawy odpowiedzialności za ujawnienie tajemnicy zawodowej wyraźnie eksponuje publicznoprawną funkcję tajemnicy zawodowej⁶⁰.

⁵⁹ Odwołując się po raz kolejny to stanowiska Trybunału Konstytucyjnego warto przytoczyć wypowiedź dotyczącą tej kwestii, w której wskazano, że „ustawodawca – raz decydując się na obciążenie określonej grupy zawodowej obowiązkiem zachowania tajemnicy – postępuje konsekwentnie, tj. w innych ustawach, wprowadzających obowiązek składania zeznań, przewiduje możliwość zachowania milczenia przez osoby związane tajemnicą. W przeciwnym razie, w pewnych sytuacjach wypełnienie obowiązku dyskrecji byłoby niemożliwe, a ochrona osób, w których interesie ten obowiązek wprowadzono, okazałaby się iluzoryczna”. Zob. też interesujące rozważania E. Plebanek, M. Rusinka, *op. cit.*, s. 77 i n. oraz powołaną tam literaturę i orzecznictwo.

⁶⁰ Dla porządku należy zaznaczyć, że regulacje dotyczące zakazów dowodowych oraz innych ograniczeń związanych z postępowaniem dowodowym odnoszącym się do osób zobowiązanych do zachowania tajemnicy zawodowej mają zasadnicze znaczenie dla wyznaczenia zakresu kryminalizacji za przestępstwo ujawnienia informacji objętych tajemnicą zawodową. Wyjawienie tych informacji przez przedstawiciela zawodu zaufania publicznego w okolicznościach, których nie obejmują związane z ochroną tajemnicy zakazy dowodowe lub w sytuacji, gdy doszło do skutecznego zwolnienia z obowiązku zachowania w poufności określonych objętych tajemnicą informacji, nie stanowią realizacji znamion typu czynu zabronionego i nie mogą w żadnym wypadku prowadzić do odpowiedzialności karnej przedstawiciela zawodu zaufania publicznego, który złożył określone depozycje procesowe. Trafnie wskazują E. Plebanek i M. Rusinek, że „starannym przestrzeganiem zawodowych sekretów nie mniej zainteresowany jest sam ustawodawca”, czego przejawem jest treść przepisu art. 266 k.k. Zob. szerzej E. Plebanek, M. Rusinek, *op. cit.*, s. 73. Znamienne jest także stanowisko Trybunału Konstytucyjnego wskazującego, że „ustawodawca nie traktuje obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej (...) wyłącznie w kategoriach stosunku prywatnoprawnego (...), lecz w art. 266 k.k. przewiduje odpowiedzialność karną” – uzasadnienie wyroku TK z 22 XI 2004 r., SK 64/03. W pełni zasadnie podkreśla się w piśmiennictwie, że „świadka, który został zwolniony z tajemnicy zawodowej na podstawie art. 180 § 1 k.p.k. lub którego przesłuchano w ramach wyjątku z art. 180 § 2 k.p.k. nie można pociągnąć do odpowiedzialności karnej z art. 266 § 1 k.k. – wszak nie nastąpiło to wbrew przepisom ustawy, a przeciwnie – w ramach jej wyraźnego przyzwolenia” – E. Plebanek, M. Rusinek, *op. cit.*, s. 78.

20. Powiązanie regulacji odnoszącej się do tajemnicy zawodowej z systemem zakazów dowodowych oraz szczególną podstawą kryminalizacji zachowań polegających na ujawnieniu chronionej tajemnicy stwarza podstawy do nieco bliższego wejrzenia w relacje zachodzące pomiędzy wskazanymi wyżej regulacjami, zarówno na płaszczyźnie powiązań treściowych, jak i funkcjonalnych. Częstokroć skomplikowany system różnorodnych co do statusu i treści przepisów uznaje się za zbiór ustawowych regulacji dotyczących tajemnicy zawodowej, powiązanych funkcjonalnie i treściowo, regulujących łącznie w różnych płaszczyznach i sferach systemu prawa wszelkie kwestie łączące się z problematyką tajemnicy zawodowej. Takie podejście ma w pewnym sensie holistyczny i zarazem homogeniczny charakter. Holistyczny w tym znaczeniu, że zbiór różnorodnych przepisów zamieszczonych w ustawach ustrojowych dotyczących poszczególnych zawodów zaufania publicznego, w ustawach proceduralnych oraz w Kodeksie karnym, uznaje się za zestaw norm regulujących w sposób kompleksowy problematykę ochrony tajemnicy zawodowej. Homogeniczny w tym sensie, że wszystkie wymienione wyżej przepisy odnoszą się do kwestii związanych z tajemnicą zawodową, z tym jedynie dopełnieniem, że regulują poszczególne jej aspekty w określonych częściach systemu prawa, np. w sferze proceduralnej, odpowiedzialności karnej, *etc.* Ten sposób podejścia do problematyki tajemnicy zawodowej zawodów zaufania publicznego zdaje się leżeć u podłoża prezentowanego w piśmiennictwie karnistycznym stanowiska, wedle którego tajemnica obrończa stanowi szczególną odmianę tajemnicy zawodowej prawniczych zawodów zaufania publicznego, wyodrębnianą na płaszczyźnie postępowania karnego z uwagi na jej związki z procesową funkcją obrońcy. Takie podejście opiera się na założeniu, że tajemnica obrończa stanowi gatunkową odmianę tajemnicy zawodowej adwokata⁶¹. W konsekwencji w piśmiennictwie prezentowany bywa pogląd, wedle którego tajemnica obrończa stanowi część tajemnicy adwokackiej, która jedynie w sferze prawa karnego procesowego traktowana jest

⁶¹ W taki sposób ujmuje problematykę tajemnicy obrończej i adwokackiej M. Kucharczyk wskazując, że precyzując pojęcie „tajemnicy adwokackiej (*sensu largo*)” trzeba zwrócić uwagę, iż „na gruncie Kodeksu postępowania karnego jest to pojęcie na tyle szerokie, że obejmuje zarówno tajemnicę obrończą z art. 178 pkt 1 k.p.k., jak i tajemnicę adwokacką (*sensu stricto*) z art. 180 § 2 k.p.k.” – M. Kucharczyk, *op. cit.*, s. 57–58. Podobnie B. Kunicka-Michalska, uznając tajemnicę obrończą za gatunkową odmianę tajemnicy adwokackiej, podkreśla, że w Kodeksie postępowania karnego bezwzględny zakaz przesłuchania jako świadka objęty jest obrońcą, do innych przypadków tajemnicy adwokackiej odnosi się art. 180 § 2 k.p.k. – B. Kunicka-Michalska, *op. cit.*, s. 913.

inaczej⁶². Stwarza to podstawę do hipotezy, wedle której na poziomie konstytucyjnym oraz ustawowym tajemnica obrończa nie różni się co do normatywnego charakteru oraz istoty od tajemnicy zawodowej. Odmienności ujawniają się jedynie w sferze charakteru i zakresu związanego z tą odmianą gatunkową tajemnicy zawodowej zakazu dowodowego.

21. Wedle ujęcia alternatywnego, tajemnica obrończa jest ściśle związana z prawem do obrony zarówno na poziomie konstytucyjnym, jak i ustawowym⁶³. W tym podejściu „tajemnica obrończa jest skutkiem ustanowionego w art. 42 ust. 2 Konstytucji prawa do obrony przysługującej każdemu przeciwko komu prowadzone jest postępowanie karne. Tajemnica obrończa została wyodrębniona z tajemnicy adwokackiej i objęta bezwzględną ochroną”⁶⁴. Tajemnica obrończa stanowi odrębny i samodzielny rodzaj tajemnicy

⁶² Takie stanowisko prezentuje w szczególności P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I, wyd. 4, Warszawa 2011, s. 1002. Podobnie J. Nauman, *op. cit.*, s. 208 i n.

⁶³ Odnosząc się do tej kwestii P. Wiliński wskazuje, że „silnie odzwierciedlana jest realizacja zasady prawa do obrony w zakresie zakazów i sposobu ich wprowadzenia do procesu: (...) art. 178 pkt 1 k.p.k. – zakaz przesłuchania obrońcy co do faktów objętych obroną” – P. Wiliński, *Zasada prawa do obrony w polskim...*, *op. cit.*, s. 381 i n. Zob. też uzasadnienie uchwały składu 7 sędziów SN z 16 VI 1994 r., I KZP5/094, OSNKW 1994, nr 7/8, poz. 41, a także omówienia tego judykatu: Z. Krzeminski, Glosa do uchwały SN z 16 VI 1994 r., I KZP 5/94, „Monitor Prawniczy” 1994, nr 10, poz. 302; A. Gaberle, Glosa do uchwały SN z 16 VI 1994 r., I KZP 5/94, PiP 1995, nr 4, s. 108 i n.; Z. Doda, J. Grajewski, *Węzłowe problemy postępowania karnego w świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego za lata 1991–1994*, cz. I, PS 1996, nr 5, s. 29 i n.; A. Furmanek, Glosa do uchwały SN z 16 VI 1994 r., I KZP 5/94, PS 1997, nr 5, s. 119 i n.

⁶⁴ Zob. K.T. Boratyńska, w: K.T. Boratyńska, A. Górski, A. Sakowicz, A. Ważny, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, wyd. 5, Warszawa 2014, s. 358. Podobnie M. Kurowski podkreślając, że wyrażony w art. 178 k.p.k. zakaz dowodowy dotyczy obrońcy oraz adwokata działającego w warunkach określonych w art. 245 § 1 k.p.k., dodając w dalszej części wywodu, że „okoliczności inne, a więc te, o których adwokat wie, ale nie w związku z udzielaniem pomocy prawnej w trybie art. 245 lub pełnieniem funkcji obrońcy, chronione są jedynie tajemnicą adwokacką, a nie zakazem dowodowym” – M. Kurowski, w: B. Augustyniak, K. Eichstaedt, M. Kurowski, D. Świecki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, wyd. 1, Warszawa 2013, s. 580. Identyfikując G. Grzegorzyczkę wskazując, że „zakaz wskazany w art. 178 pkt 1 dotyczy obrońcy, a także adwokata działającego na podstawie art. 245 § 1 k.p.k. (...) Zakaz chroni tzw. tajemnicę obrończą i nie jest istotne, kto pełnił tę funkcję. Na gruncie art. 178 pkt 1 k.p.k. nie chodzi przy tym wyłącznie o obrońcę z postępowania karnego, ale o każdego obrońcę, którego nie wolno tu przesłuchiwać jako świadka co do faktów, o których dowiedział się udzielając porady prawnej lub prowadząc sprawę” – T. Grzegorzyczkę, *op. cit.*, s. 612.

chronionej przez prawo, niebędącej odmianą gatunkową tajemnicy zawodowej stanowiącej obowiązek przedstawicieli prawniczych zawodów zaufania publicznego⁶⁵. Ma odmienną konstytucyjną podstawę, inne uzasadnienie z punktu widzenia konstytucyjnych wartości leżących u podłoża odnoszącej się do niej regulacji ustawowej, odmiennie wyznaczony zakres oraz inny charakter normatywny. Swoistego charakteru tajemnicy obrończej nie podważa możliwość krzyżowania się w pewnym zakresie pojęć „tajemnica adwokacka” oraz „tajemnica obrończa”.

22. Poszukując odpowiedzi na pytanie o charakter tajemnicy obrończej oraz jej związku z tajemnicą zawodową przedstawicieli prawniczych zawodów zaufania publicznego⁶⁶ w pierwszej kolejności warto podkreślić jej związku z prawem do obrony⁶⁷. Tajemnica obrończa stanowi bowiem element tego szczególnego prawa, będącego jedną z naczelných zasad procesowych procedury karnej⁶⁸, związany z immanentnym elementem tego prawa w postaci nieskrępowanego kontaktu z obrońcą. To przesądza, że tajemnica obrończa winna być postrzegana jako fragment złożonego systemu uprawnień składających się na prawo do obrony, stanowiącego element regulacji gwarantującej rzetelność procesu karnego w demokratycznym państwie prawa. Oznacza to bezpośrednie powiązanie tajemnicy obrończej z funkcją obrony i gwarancjami prawa do obrony, stanowiącej część regulacji wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych.

⁶⁵ Na specyfikę tajemnicy obrończej, jako instytucji związanej z procesowym systemem gwarancji służących realizacji prawa do obrony wskazywał jako jeden z pierwszych w polskim piśmiennictwie karnistycznym M. Cieślak, wyraźnie rozróżniając tajemnicę obrończą jako tajemnicę bezwzględną w kontekście zakazu dowodowego oraz tajemnicę adwokacką, jako szczególną postać tajemnicy zawodowej przedstawicieli prawniczych zawodów zaufania publicznego, która na płaszczyźnie zakazu dowodowego chroniona jest poprzez zakaz o charakterze względnym. Zob. szerzej w tej kwestii M. Cieślak, Głosa do uchwały SN z 29 XI 1962 r., VI KO 61/62, PiP 1963, nr 7, s. 172 i n.; M. Cieślak, Głosa do wyroku SN z 12 XI 1964 r., II K 1018/61, PiP 1966, nr 3, s. 590 i n.; M. Cieślak, *Trójgłos w sprawie tajemnicy zawodowej adwokata*, „Palestra” 1964, nr 3, s. 9 i n.

⁶⁶ Z uwagi na szeroki zakres pojęcia „obrońca” na gruncie art. 178 pkt 1 k.p.k. nie chodzi tutaj tylko o tajemnicę adwokacką, ale o każdy rodzaj tajemnicy zawodowej wiążącej przedstawicieli prawniczych zawodów zaufania publicznego.

⁶⁷ Co do prawa do obrony zob. szerzej P. Wiliński, *Zasada prawa do obrony w polskim...*, *op. cit.*, s. 348 i n.; P. Wiliński, *Zasada prawa do obrony*, w: *System...*, *op. cit.*, s. 1471 i n.

⁶⁸ Szerzej co do zasady prawa do obrony zob. P. Wiliński, *Zasada prawa do obrony w polskim...*, *op. cit.*, s. 348 i n.; P. Wiliński, *Zasada prawa do obrony*, w: *System...*, *op. cit.*, s. 1471 i n. oraz powołana tam literatura przedmiotu i orzecznictwo.

Trafnie podkreśla się w literaturze, że prawo do obrony postrzegane jako zasada procesowa pełni m.in. funkcję gwarancyjną, stanowiąc podstawę zabezpieczenia przyznanych korzystającemu z tego prawa uprawnień. Zarazem w pełni zasadnie akcentuje się, że „realizacja funkcji gwarancyjnej stanowi także przesłankę prawidłowego wymiaru sprawiedliwości⁶⁹. To spostrzeżenie pozwala na postawienie tezy, iż gwarancyjna funkcja prawa do obrony ma dwa aspekty: pierwszy – dotyczący gwarancji dla oskarżonego, i drugi – obejmujący gwarancje prawidłowości działania wymiaru sprawiedliwości⁷⁰. Właściwa realizacja zasady prawa do obrony chroni równocześnie prawidłowość funkcjonowania całego mechanizmu procesowego, wpływa więc bezpośrednio na możliwość zachowania rzetelności procesu⁷¹. Publiczna funkcja prawa do obrony, stanowiącego podstawę realizacji jednej z trzech podstawowych funkcji procesu karnego⁷², będącej przeciw wagą dla funkcji oskarżenia oraz niezbędnym elementem z punktu widzenia funkcji sądenia⁷³, przesądza o jej szczególnym statusie, funkcji i zakresie. Lokując tajemnicę obrończą w sferze prawa do obrony, a dokładniej uznając ją za konstytutywny

⁶⁹ Trafnie podkreśla Sąd Najwyższy, że „doceniając w pełni znaczenie wszelkich form pomocy prawnej, za szczególnie doniosłą należy jednak uznać działalność adwokata w charakterze obrońcy. Dlatego też słuszny jest pogląd, że w ramach tajemnicy adwokackiej zupełnie szczególne znaczenie ma tajemnica obrończa, tj. tajemnica sprzężona z udzielaniem pomocy prawnej w postaci obrony w sprawie odpowiedzialności karnej *sensu largo*. Rzecz w tym, że warunkiem *sine qua non* nieskrępowanej i efektywnej realizacji konstytucyjnego prawa do obrony (w tym – do korzystania z pomocy obrońcy) jest zapewnienie całkowitego zaufania oskarżonego do swego obrońcy” – uzasadnienie uchwały składu 7 sędziów SN z 16 VI 1994 r., IKZP 5/94, OSNKW 1994, nr 7/8, poz. 41.

⁷⁰ Zob. uwagi zawarte w uzasadnieniu uchwały składu 7 sędziów SN z 16 VI 1994 r., IKZP 5/94, OSNKW 1994, nr 7/8, poz. 41.

⁷¹ P. Wiliński, *Zasada prawa do obrony*, w: *System...*, *op. cit.*, s. 1485.

⁷² Co do funkcji procesu karnego zob. w szczególności M. Cieślak, *Polska...*, *op. cit.*, s. 470 i n.; J. Tyłman, T. Grzegorzczak, *Polskie postępowanie karne*, wyd. 7, Warszawa 2009, s. 46 i n.

⁷³ Zob. w tym zakresie *ibid*. Autorzy powołanego opracowania wskazują, że jako funkcje procesowe występują: a) ściganie karne zmierzające do wykrycia, ujęcia i doprowadzenia do ukarania osoby winnej popełnienia przestępstwa; b) obrona karna, skierowana na ochronę praw oraz interesów oskarżonego i zmierzająca do uzyskiwania dla niego możliwie najkorzystniejszego rozstrzygnięcia; c) orzekanie, polegające na rozpoznaniu sprawy w postępowaniu głównym i rozstrzygnięciu jej przez skazanie lub uniewinnienie oskarżonego albo poprzez umorzenie postępowania oraz poddaniu tego rozstrzygnięcia kontroli instancyjnej. Z kolei M. Cieślak wskazuje na płaszczyźnie odpowiedzialności karnej na funkcje: ścigania karnego; obrony karnej oraz wyjaśnienia i rozstrzygnięcia sprawy a także wykonania orzeczeń. Zob. M. Cieślak, *Polska...*, *op. cit.*, s. 470.

element tego prawa, tym samym przesądza się o jej zakorzenieniu w statuującym konstytucyjne prawo do obrony przepisie art. 42 ust. 2 Konstytucji.

Z perspektywy konstytucyjnej tajemnica obrończa zakorzeniona jest w powołanym przepisie art. 42 ust. 2, który – jak podkreśla Trybunał Konstytucyjny – stanowi podstawę do rekonstrukcji bezwzględnego nakazu zachowania w tajemnicy informacji uzyskanych w związku z pełnieniem funkcji obrońcy. „Z przepisu tego niewątpliwie wynika konstytucyjne prawo każdej osoby, przeciwko której prowadzone jest postępowanie karne, do nieskrępowanego kontaktu z obrońcą”. Takie konstytucyjne zakorzenienie tajemnicy obrończej oraz jej funkcja i wartości, których realizacji służyć ma przestrzeganie wynikającego z niej obowiązku pozwala twierdzić, że tajemnica obrończa nie jest odmianą gatunkową tajemnicy zawodowej, wiążącej przedstawicieli prawniczych zawodów zaufania publicznego, lecz odrębnym rodzajem tajemnicy powiązaniem z funkcją obrony⁷⁴. Jej istota i zakres nie wynika zatem ze szczególnej roli, zadań i funkcji wykonywanych przez przedstawicieli zawodów zaufania publicznego, i nie wiąże się z ochroną prawa do prywatności i wolności komunikowania się, lecz zasadza się na szczególnych uprawnieniach składających się na prawo do obrony. Bez wątplenia stanowi element realizacji formalnego prawa do obrony oraz część prawa materialnego. Naruszenie obowiązku zachowania tajemnicy obrończej stanowi zatem nie tyle i nie tylko zamach na wartości chronione przez tajemnicę zawodową, w tym w szczególności ochronę prywatności, prawo do komunikowania się i ograniczenia zakresu pozyskiwania przez organy władzy publicznej informacji o obywatelach, lecz godzi przede wszystkim w fundamenty prawa do obrony⁷⁵. W tym przypadku podstawą rekonstrukcji prawa do obrony jest art. 42 ust. 2 Konstytucji, którego treść jest bardzo zbliżona do art. 6 k.p.k. Z tego też powodu w piśmiennictwie wskazuje się, że jest to jeden ze szczególnych przypadków tzw. współstosowania norm, polegających na jednocze-

⁷⁴ Podobnie Sąd Apelacyjny we Wrocławiu wskazując, że przepisy art. 178 k.p.k. i art. 180 § 2 k.p.k. odnoszą się do „dwóch nierówno ważnych w sensie prawnym, tajemnic zawodowych: tajemnicy obrońcy oraz tajemnicy zawodowej radcy prawnego, adwokata, notariusza” – postanowienie SA we Wrocławiu z 4 XI 2010 r., II AKz 588/10.

⁷⁵ Znamienne dla tego podejścia jest stanowisko Sądu Apelacyjnego w Krakowie wskazującego, że przeprowadzenie dowodu z zeznań osoby delegowanej przez prokuratora do obecności przy widzeniu oskarżonego z obrońcą na okoliczność treści rozmowy nie jest dopuszczalne, bowiem przeprowadzenie takiego dowodu naruszałoby prawo oskarżonego do obrony i stanowiłoby obejście zakazu przesłuchiwania obrońcy co do faktów, o których dowiedział się przy pełnieniu swej funkcji. Por. szerzej postanowienie SA w Krakowie z 5 V 2000 r., II AKz 96/00, KZS 2000, z. 5, poz. 41. Zob. też stanowisko Z. Kwiatkowskiego, *op. cit.*, s. 169.

snym stosowaniu normy konstytucyjnej i normy ustawowej, która stanowi powtórzenie normy konstytucyjnej⁷⁶.

W piśmiennictwie wskazuje się, że przewidziana w art. 42 ust. 2 Konstytucji zasada prawa do obrony wyraża skierowaną do ustawodawcy dyrektywę ukształtowania procedury karnej w sposób stwarzający uprawnionym do korzystania z prawa do obrony możliwość występowania w procesie karnym w charakterze pełnoprawnego uczestnika (strony) procesu. Prawo do obrony jest zatem pojęciem wykorzystywanym dla syntetycznego określenia szczególnych uprawnień procesowych, przysługujących podmiotowi uprawnionemu we wszystkich stadiach i etapach procesu. W ocenie części przedstawicieli doktryny prawa konstytucyjnego, przewidziane w art. 42 ust. 2 Konstytucji prawo do obrony nakłada także na ustawodawcę obowiązek zagwarantowania niezależności i wysokiego merytorycznego poziomu podmiotów posiadających instytucjonalne prawo do pełnienia funkcji obrońcy, co czasami przyjmuje postać postulatu ukształtowania ustawowych zasad funkcjonowania adwokatury w ramach ustrojowych jako zawodu niezależnego⁷⁷.

Spośród szeregu szczegółowych uprawnień składających się na prawo do obrony, wskazuje się szeroko zakreślone uprawnienie do swobody wypowiedzi, obejmujące trzy aspekty: prawo do składania wyjaśnień, prawo do odmowy składania wyjaśnień (prawo do milczenia) oraz wolność od samooskarżenia (*nemo se ipsum accusare tenetur, nemo se ipsum procedere tenetur*)⁷⁸. W odniesieniu do wszystkich aspektów prawa do obrony podkreśla się, że możliwe jest wyodrębnienie trzech elementów: uprawnień samego podmiotu korzystającego z prawa do obrony; uprawnień realizowanych przez obrońcę, uprawnień realizowanych przez organy procesowe. W perspektywie uprawnień składających się na prawo do obrony realizowanych przez obrońcę w kontekście normatywnej charakterystyki tej funkcji procesowej wskazuje się, że stanowią one uzupełnienie i dopełnienie uprawnień procesowych podmiotu korzystającego z prawa do obrony, zaś ich przejawem nie może być nigdy i w żadnych okolicznościach działanie, mogące wywołać niekorzystne

⁷⁶ Zob. co do koncepcji współstosowania norm – A. Mączyński, A. Łyszkowska, *Bezpośrednie stosowanie Konstytucji RP przez Trybunał Konstytucyjny*, w: *Bezpośrednie stosowanie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, red. K. Działocha, Warszawa 2005, s. 29 i n. Na poziomie normatywnej i dyrektywnej charakterystyki prawa do obrony, w szczególności jako zasady procesowej – P. Wiliński, *Zasada prawa do obrony*, w: *System...*, *op. cit.*, s. 1535 i n.

⁷⁷ Zob. stanowisko L. Garlickiego, *Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu*, Warszawa 2008, s. 371. Por. też P. Wiliński, *Zasada prawa do obrony*, w: *System...*, *op. cit.*, s. 1536 i n.

⁷⁸ Zob. szerzej P. Wiliński, *Zasada prawa do obrony*, w: *System...*, *op. cit.*, s. 1541.

skutki po stronie uprawnionego w zakresie prawa do obrony. Jednym z elementów ograniczających zakres czynności obrońcy, stanowiących zarazem podstawę ograniczenia działań podejmowanych przez organy procesowe oraz podstawę uprawnień obrońcy do określonych organów procesowych, jest zakaz dowodowy wyrażony w art. 178 pkt 1 k.p.k., z którym skorelowana jest instytucja tzw. tajemnicy obrończej. Należy podkreślić, że rozwiązanie zawarte w art. 178 pkt 1 k.p.k. ma swoje zakorzenienie w art. 42 ust. 2 Konstytucji, z którego można zrekonstruować prawo podmiotowe każdego, komu przysługuje prawo do obrony, do nieskrępowanego, niemonitorowanego i nieograniczonego kontaktu z obrońcą, umożliwiającego pełną wymianę informacji, w tym z oczywistych powodów dotyczących aspektów, które z uwagi na status procesowy korzystającego z prawa do obrony objęte są sferą jego autonomii. Decyzja co do ujawnienia tych danych należy do wyłącznej kompetencji korzystającego z prawa do obrony, i z tej perspektywy ma swoje zakorzenienie w uprawnieniach do odmowy składania wyjaśnień oraz gwarancji braku jakichkolwiek możliwości wpływania na broniącego się w kierunku uzyskania samooskarżenia lub podania jakichkolwiek informacji związanych bezpośrednio lub pośrednio z prowadzonym postępowaniem, a w szczególności stanowiącym jego przedmiot zdarzeniem faktycznym. W tym zakresie zakaz przewidziany w art. 178 pkt 1 k.p.k. stanowi naturalne dopełnienie tego uprawnienia. Obrońca uzyskując określone informacje od mandanta staje się ich depozytariuszem, lecz nie dysponentem, którym pozostaje osoba korzystająca z pomocy obrońcy. Takie ukształtowanie zasad wykorzystywania informacji, wynikające ze swobody korzystającego z prawa do obrony, dla zapewnienia realności przestrzegania zakazu samooskarżenia, wymaga dopełnienia w sferze prawa dowodowego, przyjmującego postać zakazu uzyskiwania jakichkolwiek informacji dotyczących mandanta od jego obrońcy. Zakaz przesłuchiwania obrońcy jest w tej perspektywie naturalnym i koniecznym dopełnieniem zestawu uprawnień składających się na wieloaspektowe i złożone prawo do obrony⁷⁹. Tak zwana tajemnica obrończa, obejmująca infor-

⁷⁹ Trafnie podkreśla P. Hofmański, że zakaz dowodowy określony w art. 178 pkt 1 k.p.k. „uzasadniony jest istotą stosunku łączącego obrońcę prowadzącego sprawę lub udzielającego pomocy prawnej z klientem. Możliwość procesowej penetracji tego stosunku doprowadziłaby do zachwiania zaufania oskarżonych do ich obrońców, wobec których muszą najczęściej zachować postawę otwartą, by uzyskać adekwatną do sytuacji poradę prawną lub by optymalnie przygotować stanowisko w procesie i jego argumentację” – O. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I, wyd. 4, Warszawa 2011, s. 979. Zob. też stanowisko K. Marszał, w: K. Marszał, S. Stachowiak, K. Zgryzek, *Proces karny*, red. K. Marszał, Katowice 2005, s. 242.

macje uzyskane przez obrońcę w związku z prowadzeniem w tym charakterze sprawy lub uzyskanych przy udzielaniu porady prawnej w trybie art. 245 § 1 k.p.k., stanowi zatem określenie odnoszące się do – skorelowanego z adresowanym do organów procesowym zakazem dowodowym – ciężącego na obrońcy obowiązku zachowania w poufności wszystkich informacji, na które rozciąga się zakaz dowodowy określony aktualnie w art. 178 pkt 1 k.p.k.⁸⁰

23. Przedstawione powyżej uwagi pozwalają z nieco innej – niż przyjmowana tradycyjnie w piśmiennictwie i orzecznictwie z zakresu prawa karnego procesowego – perspektywy spojrzeć na zagadnienie tzw. tajemnicy obrończej. Obowiązek zachowania przez obrońcę informacji uzyskanych w związku z prowadzeniem w tym charakterze sprawy lub przy okazji udzielania porady w trybie art. 245 k.p.k. zakorzeniony jest – w przypadku obrońców posiadających status adwokata lub aplikanta adwokackiego (a od 1 lipca 2015 r. także radcy prawnego lub aplikanta radcowskiego) – w ustawowej regulacji ustrojowej określającej podstawy i zakres przedmiotowy obowiązku tajemnicy zawodowej. Nie ma však wątpliwości, że informacje uzyskane przez wymienione wyżej osoby w związku z pełnieniem funkcji obrońcy lub udzielaniem porady prawnej w trybie art. 245 k.p.k. stanowią informacje objęte zakresem obowiązku zachowania tajemnicy adwokackiej (lub radcowskiej).

W perspektywie obowiązku ciężącego na obrońcy, jeśli jest nim przedstawiciel jednego z prawniczych zawodów zaufania publicznego, powinność zachowania uzyskanych w związku z pełnieniem funkcji obrony informacji wynika ze stosownych postanowień ustawy Prawo o adwokaturze (lub ustawy o radcach prawnych)⁸¹. Obowiązek zachowania tajemnicy ma w tym zakresie

⁸⁰ Tak też Sąd Najwyższy podkreślając, że „w tym zakresie zatem w jakim zawodowy obowiązek zachowania tajemnicy wiąże się z działalnością obrończą adwokata, art. 161 pkt 1 k.p.k. (chodzi o przepis Kodeksu postępowania karnego z 1969 r., którego odpowiednikiem treściowym i funkcjonalnym jest art. 178 pkt 1 k.p.k. z 1997 r.) petyfikuje obowiązek tajemnicy adwokackiej, wyłącza bowiem w sposób stanowczy i bezwzględny możliwość przesłuchania adwokata jako świadka co do okoliczności objętych tą tajemnicą” – uzasadnienie uchwały składu 7 sędziów SN z 16 VI 1994 r., IKZP 5/94, OSNKW 1994, nr 7/8, poz. 41.

⁸¹ Odwołując się po raz kolejny do stanowiska Sądu Najwyższego warto podkreślić, że „skoro przewidziany w art. 6 Prawa o adwokaturze obowiązek zachowania tajemnicy odnosi się do każdego adwokata, który uzyskał określone informacje w związku z udzielaniem pomocy prawnej, to dotyczy on, oczywiście, również takiego adwokata, który dowiedział się o pewnych faktach udzielając porady prawnej lub prowadząc sprawę w charakterze obrońcy” – uzasadnienie uchwały składu 7 sędziów SN z 16 VI 1994 r., IKZP 5/94, OSNKW 1994, nr 7/8, poz. 41.

i w tej perspektywie charakter zupełny i bezwyjątkowy. Poufność pozostających w dyspozycji obrońcy informacji chroniona jest z tego punktu widzenia na podstawie przepisu art. 266 § 1 k.k. w sferze odpowiedzialności karnej oraz odpowiednich postanowień zasad etyki i godności zawodu adwokata i radcy prawnego w sferze odpowiedzialności dyscyplinarnej. Tym samym w przypadku tzw. tajemnicy obrończej w sferze wewnętrznej – związanej z podstawą prawnego obowiązku dyskrecji i jego treścią – ta odmiana tajemnicy stanowi część tajemnicy adwokackiej (oraz od 1 lipca 2015 r. tajemnicy radcowskiej). Z tego punktu widzenia tajemnica obrończa jest gatunkową odmianą tajemnicy zawodowej adwokata (i radcy prawnego)⁸². Z punktu widzenia ogólnego, źródłem obowiązku zachowania w poufności informacji uzyskanych w związku z prowadzeniem sprawy lub udzielaniem porady prawnej w charakterze obrońcy są przepisy ustaw ustrojowych, aktualnie zaś przepis art. 6 ustawy – Prawo o adwokaturze, po 1 lipca 2015 r. będzie to także przepis art. 3 ustawy o radcach prawnych. Wyrażony w tych przepisach nakaz zachowania tajemnicy zawodowej ma charakter bezwzględny i nie jest ograniczony czasowo ani funkcjonalnie. Obejmuje swym zakresem wszystkie sytuacje, w jakich znajdować się może adwokat z wyłączeniem określonych układów procesowych, w których obrońca występuje w roli i funkcji osobowego źródła informacji, tj. ma status świadka zobowiązanego do złożenia zeznań lub oskarżonego (podejrzanego) uprawnionego do złożenia wyjaśnień⁸³. W tym bowiem zakresie, w przypadku informacji objętych zakresem tajemnicy obrończej, ujawniają się kolizje, między wynikającym z ustaw ustrojowych obowiązkiem zachowania tajemnicy zawodowej, obejmującym także informacje uzyskane przez adwokata (lub radcę prawnego) w związku z pełnieniem funkcji obrońcy, a wynikającym z określonych regulacji proceduralnych obowiązkiem złożenia zeznań lub prawem do złożenia wyjaśnień. Rozstrzygnięcie tych przypadków wymaga odwołania się do określonych reguł i dyrektyw kolizyjnych, które w polskim porządku prawnym mają od chwili wejścia w życie Kodeksu postępowania karnego z 1928 r. charakter ustawowy.

24. Zasadniczo odmiennie przedstawia się kwestia ochrony informacji uzyskanych w związku z pełnieniem funkcji obrończej lub udzielaniem porady w trybie art. 245 k.p.k. na płaszczyźnie prawa karnego procesowego.

⁸² W tym zakresie trafnie P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *op. cit.*, s. 1002.

⁸³ Zob. w tym zakresie niezwykle interesujące uwagi J. Giezka, *op. cit.*, s. 62 i n.; R. Baszuka, *Tajemnica zawodowa w wyjaśnieniach obwinionego składanych w postępowaniu dyscyplinarnym*, „Palestra” 2014, nr 3/4, s. 168 i n.; E. Plebanek, M. Rusinek, *op. cit.*, s. 85 i n.

W tym zakresie w polskim porządku prawnym od zawsze był i jest przewidziany, aktualnie mający swoje jednoznaczne konstytucyjne zakorzenienie, adresowany do organów procesowych bezwzględny zakaz przesłuchiwania obrońcy. W tym zakresie w systemie prawa przewidziano szczególną regulację chroniącą informacje pozostające w dyspozycji obrońcy, wyłączającą możliwość procesowego ustalania tych okoliczności poprzez czynność przesłuchania obrońcy. Konstrukcja i charakter zakazu dowodowego określonego w art. 178 pkt 1 k.p.k. wynika z istoty, funkcji i celu czynności realizowanych przez obrońcę i jest nierozdzielnie związana z podmiotowym prawem do obrony. Zakaz przewidziany w art. 178 pkt 1 k.p.k. chroni poufność informacji związanych z funkcją obrony, a dokładnie wyklucza możliwość poczynienia jakichkolwiek ustaleń procesowych w tym zakresie poprzez przesłuchanie obrońcy. W omawianym przypadku nie chodzi zatem o uregulowanie kwestii związanych ze spójnością rozwiązań systemu prawa w zakresie ochrony tajemnicy zawodowej, poprzez odpowiednie proceduralne „dopełnienie” regulacji nakładającej na przedstawicieli prawniczych zawodów zaufania publicznego obowiązek zachowania w poufności informacji uzyskanych w związku z prowadzeniem sprawy lub udzielaniem porady prawnej. Funkcją zakazu dowodowego określonego w art. 178 k.p.k. jest gwarancja realności realizacji uprawnień składających się na prawo do obrony, w tym w szczególności prawa do odmowy składania wyjaśnień, prawa do posiadania i korzystania z pomocy obrońcy oraz zagwarantowania rzeczywistej wolności od samooskarżenia. W tym zakresie zakaz dowodowy z art. 178 pkt 1 k.p.k. wynika z istoty prawa do obrony.

Odmienne konstytucyjne i ustawowe uzasadnienia zakazu dowodowego obejmującego fakty, o których obrońca lub adwokat działający na podstawie art. 245 § 1 k.p.k. dowiedział się udzielając porady prawnej lub prowadząc sprawę, a więc okoliczności objęte zakresem przedmiotowym tzw. tajemnicy obrończej pozwalają na twierdzenie, że w perspektywie zewnętrznej tzw. tajemnica obrończa ma odmienny normatywny charakter, a jej ochrona nie opiera się na tych samych zasadach, które stanowią uzasadnienie ochrony tajemnicy zawodowej.

25. Z punktu widzenia odpowiedzialności karnej za ujawnienie informacji na podstawie art. 266 § 1 k.k. regulacja dotycząca tzw. tajemnicy obrończej ma dwie płaszczyzny. W perspektywie obowiązku zachowania przez obrońcę w poufności informacji uzyskanych w związku z prowadzeniem sprawy lub udzielaniem porady prawnej podstawą obowiązku zachowania tych informacji w tajemnicy są odpowiednie przepisy – aktualnie ustawy

Prawo o adwokaturze, po wejściu w życie nowelizacji z dnia 27 września 2013 r. także regulacje zawarte w ustawie o radcach prawnych. W tym zakresie regulacja proceduralna zawarta w art. 178 pkt 1 k.p.k., określając bezwzględny zakaz dowodowy, przesądza, że w postępowaniu karnym oraz innych postępowaniach, do których znajduje zastosowanie dyrektywa wyrażona w art. 178 pkt 1 k.p.k., nie jest możliwe powstanie sytuacji, w której ujawnienie informacji uzyskanych przez obrońcę przy prowadzeniu sprawy lub udzielaniu porady w trybie art. 245 § 1 k.p.k., nie stanowiłoby przekroczenia normy sankcjonowanej zakazującej ich ujawniania. Z uwagi na charakter zakazu, nie jest możliwe zwolnienie w jakimkolwiek trybie z obowiązku zachowania tzw. tajemnicy obrończej.

Nie oznacza to oczywiście, że w każdym przypadku ujawnienia przez obrońcę informacji uzyskanych przy prowadzeniu sprawy lub udzielaniu porady, prowadzić będzie w sposób konieczny do odpowiedzialności karnej. Ewentualne wyłączenie tej odpowiedzialności opierać się jednak może na wykorzystaniu swoistych instytucji i mechanizmów korygujących w postaci kontratypów lub rozwiązywania ujawniającej się w tych przypadkach kolizji obowiązków poprzez ogólne reguły dotyczące tego typu przypadków⁸⁴.

Sprawa odpowiedzialności karnej za ujawnienie informacji uzyskanych przez obrońcę w związku z prowadzeniem sprawy lub udzielaniem porady prawnej ulega dalszym komplikacjom wówczas, gdy pojęcie obrońcy na gruncie art. 178 pkt 1 k.p.k. rozumieć się będzie szeroko, a więc jako obejmujące nie tylko adwokata i aplikanta adwokackiego (po 1 lipca 2015 r. także radcę prawnego i aplikanta radcowskiego), lecz także każdą inną osobę, niewykonującą prawniczego zawodu zaufania publicznego, a pełniącą funkcję obrońcy np. sędziego w postępowaniu dyscyplinarnym, prokuratora w postępowaniu dyscyplinarnym, *etc.* W tej perspektywie w sposób jednoznaczny przedstawia się jedynie sytuacja w zakresie tzw. zewnętrznej ochrony tajemnicy obrończej. Zakaz dowodowy z art. 178 pkt 1 k.p.k. wyklucza bowiem możliwość uzyskania informacji poprzez przesłuchanie obrońcy.

Zarazem z uwagi na brak stosownych regulacji ustawowych w ustawach ustrojowych, w tym przypadku w ustawie o prokuraturze i ustawie o ustroju

⁸⁴ Zob. niezwykle interesujące uwagi *ibid.*, s. 77–88. Por. też stanowisko R. Baszuka stwierdzającego, że „nie ponosi odpowiedzialności dyscyplinarnej i karnej adwokat, który składając wyjaśnienia w postępowaniu dyscyplinarnym w ramach realizacji prawa do obrony i w granicach wyznaczonych przez konieczność odparcia zarzutów dopuszczenia się przewinienia dyscyplinarnego w warunkach wyłączenia jawności rozprawy ujawnia w niezbędnym zakresie informacje objęte tajemnicą zawodową” – R. B a s z u k, *op. cit.*, s. 171. Zob. też W. W r ó b e l, w: A. B a r c z a k-O p l u s t i l [i in.], *op. cit.*, s. 1491.

sądów powszechnych, osoba pełniąca funkcję obrońcy będzie mogła zostać uznana za zobowiązaną do zachowania w poufności informacji uzyskanych w związku z pełnieniem funkcji obrońcy jedynie na podstawie ewentualnego przyjętego na siebie zobowiązania do zachowania uzyskanych w związku z pełnieniem funkcji obrońcy informacji w poufności⁸⁵. W razie braku możliwości wykazania, że wraz z ustanowieniem stosunku obrończego doszło do zawarcia między obrońcą a mandantem węzła, na mocy którego obrońca zobowiązał się do zachowania w tajemnicy wszystkich informacji uzyskanych przy wykonywaniu tej funkcji, w aspekcie wewnętrznym obrońca nie będzie zobowiązany do zachowania tajemnicy, zaś ujawnienie poza postępowaniem karnym lub innym postępowaniem, w którym znajduje zastosowanie dyrektywa z art. 178 pkt 1 k.p.k., nie będzie prowadziło do żadnych konsekwencji. W szczególności brak będzie w takim przypadku podstaw do odpowiedzialności karnej oraz wyłączona będzie odpowiedzialność dyscyplinarna⁸⁶.

26. W konsekwencji można konstatować, że z punktu widzenia wewnętrznego tzw. tajemnica obrończa stanowi część tajemnicy adwokackiej (a po 1 lipca 2015 r. także tajemnicy radcowskiej), zaś obowiązek zachowania w poufności informacji uzyskanych przez obrońcę przy prowadzeniu sprawy lub udzielaniu porady prawnej wynika ze stosownych przepisów ustaw ustrojowych statuujących obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej przedstawicieli prawniczych zawodów zaufania publicznego. W tym zakresie, a więc odnoszącym się do relacji obrońca–mandant oraz obrońca–świat zewnętrzny, tzw. tajemnica obrończa nie wykazuje żadnych szczególnych cech. Zarazem w odniesieniu do obrońców niebędących adwokatami (a po 1 lipca 2015 r. radcami prawnymi) w systemie prawa nie przewidziano regulacji nakładającej na pełniące tę funkcję osoby obowiązku zachowania w poufności informacji uzyskanych w związku z prowadzeniem sprawy lub udzielaniem porady prawnej. Jediną podstawą ewentualnej rekonstruk-

⁸⁵ W szczególności nie wystąpi tutaj przypadek, o którym pisze W. Wróbel, tj. sytuacja, gdy „obowiązek zachowania tajemnicy nie wynika z przepisu prawnego o randze ustawy powszechnie obowiązującej, lecz aktu wewnętrznego, umowy czy dobrowolnego przyjęcia na siebie zobowiązania, w której ustawowy obowiązek złożenia zeznań w postępowaniu uprawnia do ujawnienia tej tajemnicy bez potrzeby uzyskiwania od sądu osobnego zezwolenia. Ani bowiem umowa, ani akt wewnętrzny, ani jednostronne oświadczenie woli nie może bowiem uchylić lub zawęzić obowiązków nałożonych mocą regulacji ustawowej” – W. Wróbel, w: A. Barczak-Oplustil [i in.], *op. cit.*, s. 1491.

⁸⁶ Co do braku podstaw odpowiedzialności karnej w oparciu o art. 266 § 1 k.k. zob. szerzej *ibid.*

cji obowiązku zachowania w tajemnicy informacji uzyskanych w związku z pełnieniem funkcji obrońcy może być towarzyszące ukonstytuowaniu stosunku obrończego dobrowolne przyjęcie na siebie przez pełniącego funkcję obrońcy zobowiązania do zachowania uzyskanych w związku z pełnioną rolą informacji w tajemnicy⁸⁷. Z uwagi na bezwzględny charakter zakazu dowodowego wyrażonego w art. 178 pkt 1 k.p.k., w takim przypadku na gruncie procedury karnej nie ujawnią się trudności związane z pozaustawowym źródłem obowiązku zachowania poufności, który ma znaczenie w sytuacji tzw. względnych zakazów dowodowych.

27. Specyfika tzw. tajemnicy obrończej ujawnia się dopiero na płaszczyźnie postępowania karnego, w którym obowiązuje bezwzględny zakaz dowodowy obejmujący z perspektywy podmiotowej obrońcę oraz adwokata działającego na podstawie art. 245 § 1 k.p.k., zaś w ujęciu przedmiotowym wszystkie fakty, o których obrońca lub adwokat działający na podstawie art. 245 § 1 k.p.k. dowiedział się prowadząc sprawę lub udzielając pomocy prawnej. Powyższy zakaz, jakkolwiek ustanowiony na mocy przepisu Kodeksu postępowania karnego, ma bezpośrednie zakorzenienie w konstytucyjnej regulacji dotyczącej prawa do obrony zawartej w art. 42 ust. 2 Konstytucji. Stanowi też integralną część tego złożonego prawa. Takie ujęcie zakazu dowodowego z art. 178 pkt 1 k.p.k. przesądza, że zarówno z uwagi na chronione wartości, jak i funkcję, objęte zakazem informacje w zakresie gwarancji poufności chronione są bezwzględnym zakazem dowodowym. W zakresie postępowania karnego, wyodrębniony za pomocą zakazu dowodowego z art. 178 pkt 1 k.p.k. z tajemnicy zawodowej adwokackiej zakres, określany powszechnie jako tzw. tajemnica obrończa, objęty jest bezwzględną ochroną, co przesądza, że tajemnica obrończa ma na gruncie postępowania karnego charakter tajemnicy bezwzględnej. Bezwzględny charakter dyrektywy chroniącej tajemnicę obrończą w postępowaniu karnym nie przesądza zarazem, co było już powyżej sygnalizowane, że w każdym przypadku ujawnienie informacji objętych tajemnicą obrończą skutkować będzie odpowiedzialnością karną i dyscyplinarną⁸⁸.

28. Podejmując próbę syntetycznego podsumowania przedstawionych wyżej rozważań, można wskazać na następujące elementy konstytucyjnej

⁸⁷ Zob. w tej kwestii interesujące uwagi *ibid.*

⁸⁸ Zob. szerzej w tym zakresie niezwykle interesujące uwagi J. Giezka, *op. cit.*, s. 62 i n.; R. Baszuka, *op. cit.*, s. 168 i n.; E. Plebanek, M. Rusinka, *op. cit.*, s. 85 i n.; W. Wróbla, w: A. Barczak-Oplustil [i in.], *op. cit.*, s. 1491 i n.

i ustawowej regulacji odnoszącej się do tajemnicy zawodowej przedstawicieli zawodów zaufania publicznego. Z uwagi na funkcję i charakterystykę zadań powierzanych przez ustawodawcę przedstawicielom zawodów zaufania publicznego na poziomie konstytucyjnym tajemnica zawodowa może być postrzegana jako instytucja służąca ochronie wartości konstytucyjnych. Wartości te mają różnorodny status. Z jednej strony tajemnica zawodowa zakorzeniona jest w podmiotowych prawach do prywatności oraz swobody komunikowania się jednostek, z drugiej – w wartościach ogólnych, takich jak efektywne i prawidłowe wykonywanie zadań powierzonych przedstawicielom zawodów zaufania publicznego w interesie publicznym, właściwe funkcjonowanie systemu ochrony prawnej oraz prawidłowe funkcjonowanie systemu wymiaru sprawiedliwości. Na tej płaszczyźnie uzasadnione wydaje się rekonstruowanie konstytucyjnego prawa podmiotowego do ochrony prywatności i swobody komunikowania się osób powierzających określone informacje przedstawicielom zawodów zaufania publicznego, nakładającego na ustawodawcę obowiązek odpowiedniego uregulowania kwestii ochrony tajemnicy zawodowej na poziomie ustawowym. Jednocześnie powinność zapewnienia ustawowej ochrony tajemnicy zawodowej można uzasadniać także odwołując się do wartości ogólnych, w tym w szczególności obowiązku właściwego ukształtowania regulacji odnoszących się do obszaru ochrony prawnej oraz wymiaru sprawiedliwości, dla których instytucja tajemnicy zawodowej ma fundamentalne znaczenie.

Zarazem z uwagi na charakter wartości konstytucyjnych leżących u podłoża podmiotowego prawa do ochrony informacji powierzanych przedstawicielom zawodów zaufania publicznego w kontekście możliwych kolizji z innymi wartościami konstytucyjnymi, ciążący na ustawodawcy obowiązek ochrony tajemnicy zawodowej przedstawicieli zawodów zaufania publicznego ma charakter względny. Oznacza to, że ustawodawca w odniesieniu do określonych sytuacji kolizyjnych ma możliwość ograniczenia lub wręcz wyłączenia ochrony tajemnicy zawodowej, uzasadnionego potrzebą ochrony innych wartości konstytucyjnych przy uwzględnieniu zasady proporcjonalności. Pozwala to konstatować, że z konstytucyjnego punktu widzenia istnieje wymóg wprowadzenia do systemu prawa rozwiązań mających na celu ochronę tajemnicy zawodowej przedstawicieli zawodów zaufania publicznego, bez których system prawny narażony jest na zarzut niezgodności ze standardem konstytucyjnym.

29. Realizacji tego obowiązku służą przewidziane w ustawach ustrojowych zawodów zaufania publicznego regulacje, nakładające na przedstawicieli tych zawodów obowiązek zachowania w tajemnicy informacji uzyskanych

w związku z realizacją czynności zawodowych. Przepisy regulujące funkcjonowanie poszczególnych zawodów zaufania publicznego traktują tajemnicę zawodową jako obowiązek ciążyący na przedstawicielach poszczególnych profesji, nie zaś jako ich prawo⁸⁹. Jednocześnie regulacje odnoszące się do obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej mają charakter bezwzględny, nie przewidując w tym zakresie żadnych wyjątków lub ograniczeń, a także nie zawierając żadnych postanowień dotyczących możliwości zwolnienia z obowiązku przestrzegania tajemnicy zawodowej. Jak się wskazuje w piśmiennictwie i orzecznictwie, obowiązek przestrzegania tajemnicy zawodowej jest nierozzerwalnie związany z pełnieniem funkcji zaufania publicznego⁹⁰. Zasadniczo obowiązek ten służy ochronie interesu publicznego związanego z właściwym wykonywaniem powierzonych przedstawicielom zawodów zaufania publicznego zadań, prawidłowym funkcjonowaniem systemu ochrony prawnej oraz wymiaru sprawiedliwości. Ma także na celu ochronę interesu jednostek powierzających określone informacje przedstawicielom zawodów zaufania publicznego oraz interesów innych osób, których dotyczyć mogą dane uzyskiwane, gromadzone, przetwarzane i wykorzystywane przez przedstawicieli zawodów zaufania publicznego. Na tym poziomie, jakkolwiek z konstytucyjnego punktu widzenia ustawodawca zobowiązany jest do ustanowienia jedynie względnej ochrony tajemnicy zawodowej przedstawicieli zawodów zaufania publicznego, na poziomie regulacji ustawowej obowiązek zachowania w poufności powierzonych informacji zasadnie przyjmuje postać nakazu bezwzględnego, nieograniczonego w czasie oraz wiążącego przedstawicieli zawodów zaufania publicznego także po zakończeniu ich aktywnego wykonywania.

30. Konstytucja statuując względną ochronę tajemnicy zawodowej umożliwia wprowadzenie przez ustawodawcę regulacji szczególnych, uzupełniających rozwiązania dotyczące ochrony tajemnicy zawodowej zawarte w ustawach ustrojowych, przewidujące możliwość ograniczenia lub wyłączenia ochrony w pewnym zakresie przy spełnieniu określonych w art. 31 ust. 3 Konstytucji przesłanek. Taką funkcję pełnią w polskim systemie prawa rozwiązania proceduralne, statuujące zakazy dowodowe. Ich normatywna funkcja sprowadza się do określenia ustawowych reguł kolizyjnych, umożliwiających rozstrzygnięcie kolizji między powinnością zachowania uzyskanych w związku z wykonywaniem zawodów zaufania publicznego infor-

⁸⁹ Por. uzasadnienie wyroku TK z 22 XI 2004 r., SK 64/03, OTK-A 2004, nr 10, poz. 107.

⁹⁰ Uzasadnienie wyroku TK z 22 XI 2004 r., SK 64/03, OTK-A 2004, nr 10, poz. 107.

macji w tajemnicy a obowiązkiem ich ujawnienia w określonych układach procesowych w oparciu o przewidziane przez ustawodawcę przesłanki. Te regulacje uzupełniają ustawową regulację dotyczącą ochrony tajemnicy zawodowej, pełniąc również funkcje związane z korektą rozwiązań w sferze prawa karnego materialnego, stanowiących podstawę kryminalizacji zachowań polegających na ujawnieniu tajemnicy zawodowej.

W perspektywie systemowej przepisy statuujące zakazy dowodowe wyrażają zasadę prymatu ochrony tajemnicy w sytuacjach kolizyjnych oraz określają kompetencyjne i merytoryczne przesłanki wyjątkowego ograniczenia lub wyłączenia jej ochrony na podstawie konkretno-indywidualnej normy ustanowionej przez organy władzy publicznej na podstawie i przy wykorzystaniu przesłanek ustawowych. Tak ukształtowany system prawny przewiduje w aspekcie wewnętrznym wynikającą z regulacji zawartych w ustawach ustrojowych dotyczących zawodów zaufania publicznego bezwzględną ochronę tajemnicy zawodowej. W aspekcie zewnętrznym związanym z zasadami ochrony tajemnicy zawodowej w relacjach przedstawicieli zawodów zaufania publicznego z organami władzy publicznej prowadzącymi określone postępowania na podstawie przepisów prawa, ochrona tajemnicy zawodowej doznaje ograniczeń lub wyłączeń opartych na konstrukcji zakazów dowodowych. Ograniczenia te mają z perspektywy konstytucyjnej i ustawowej wyjątkowy charakter i opierają się na primacie ochrony tajemnicy, której ograniczenie lub wyłączenie wymaga istnienia spełniających na poziomie stanowienia i stosowania prawa warunków proporcjonalności.

31. Zasadniczo odmiennie przedstawia się kwestia konstytucyjnego zakorzenienia oraz zakresu ustawowej ochrony tajemnicy obrończej. Ta szczególna odmiana tajemnicy wynika z konstytucyjnego prawa do obrony i ma charakter bezwzględny. W aspekcie wewnętrznym jej realizacji służą w przypadku obrońców wykonujących zawody zaufania publicznego stosowne przepisy ustaw ustrojowych, statuujące obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej. Trzeba jednak zaznaczyć, że obowiązujący system prawny nie przewiduje odpowiednich regulacji nakładających obowiązek zachowania w tajemnicy informacji uzyskanych przez obrońców niewykonujących zawodów zaufania publicznego (np. sędziów w postępowaniu dyscyplinarnym prowadzonym na podstawie stosownych przepisów, prokuratorów, nauczycieli akademickich, *etc.*). W aspekcie zewnętrznym tajemnica obrończa chroniona jest przez bezwzględny zakaz dowodowy statuowany w art. 178 pkt 1 k.p.k.⁹¹

⁹¹ Uzasadnienie wyroku TK z 22 XI 2004 r., SK 64/03, OTK-A 2004, nr 10, poz. 107.

32. Przedstawione wyżej konstytucyjne i ustawowe zasady ochrony tajemnicy zawodowej stanowią winny podstawę rozstrzygnięcia wszelkich sytuacji, w których pojawia się kolizja między obowiązkiem ochrony tajemnicy zawodowej a ochroną innych konstytucyjnych wartości. Szczególne znaczenie dla preferowanego przez ustawodawcę sposobu rozstrzygnięcia tych przypadków ma sygnalizowana wyżej zasada pierwszeństwa (prymatu) ochrony tajemnicy zawodowej zawodów zaufania publicznego, wyjątkowy charakter ograniczenia lub wyłączenia ochrony tajemnicy, a także wąsko zakreślony obszar wyłączenia, z którym skorelowane są szczególne powinności mające na celu ochronę informacji objętych tajemnicą zawodową przed ich ujawnieniem poza zakresem przewidzianym przez ustawodawcę⁹².

---

⁹² Trafnie podkreśla Sąd Apelacyjny w Katowicach (postanowienie SA w Katowicach z 19 VI 2013 r., II AKz 303/13, Lex nr 1378300), że „doniosłość społeczna zawodów objętych przepisem art. 180 § 2 k.p.k., w tym zawodu radcy prawnego, sprawia, że decyzja o zwolnieniu z tajemnicy zawodowej nie może być traktowana jak formalność. Należy zatem starannie rozważyć okoliczności konkretnej sprawy i podejmować decyzję o zwolnieniu z obowiązku zachowania tajemnicy tylko wtedy, gdy ujawnienie okoliczności objętych tą tajemnicą – i to właśnie przez radcę prawnego – jest rzeczywiście nieodzowne dla zapewnienia prawidłowego orzekania, gdyż brak jest w tym przedmiocie innych wystarczających dowodów”.

